4. ÜNİTE
RİSALETİN MEDİNE DÖNEMİ

KAVRAMLAR

Ensar, muhacir, Ravza-i Mutahhara, cihat, gazve, seriyye, istişare, muâhât, nifak, ehl-i kitap, senetü'l-vüfûd.

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Medine'de İslam toplumunun oluşum süreci,
- Seriyye ve gazvelerin sebep ve sonuçları,
- Peygamberimizin münafıklarla mücadele metodu,
- Peygamberimizin diğer din mensuplarıyla ilişkilerinin dayandığı ilkeler,
- Peygamberimizin tebliğinde İslam'a davet mektuplarının yeri,
- Veda Haccı'nın önemi ve Veda Hutbesi'ndeki evrensel mesajlar,
- Peygamberimizin vefatının Müslümanlar üzerinde bıraktığı tesir,
- Peygamberimizin ahlaki özellikleri.

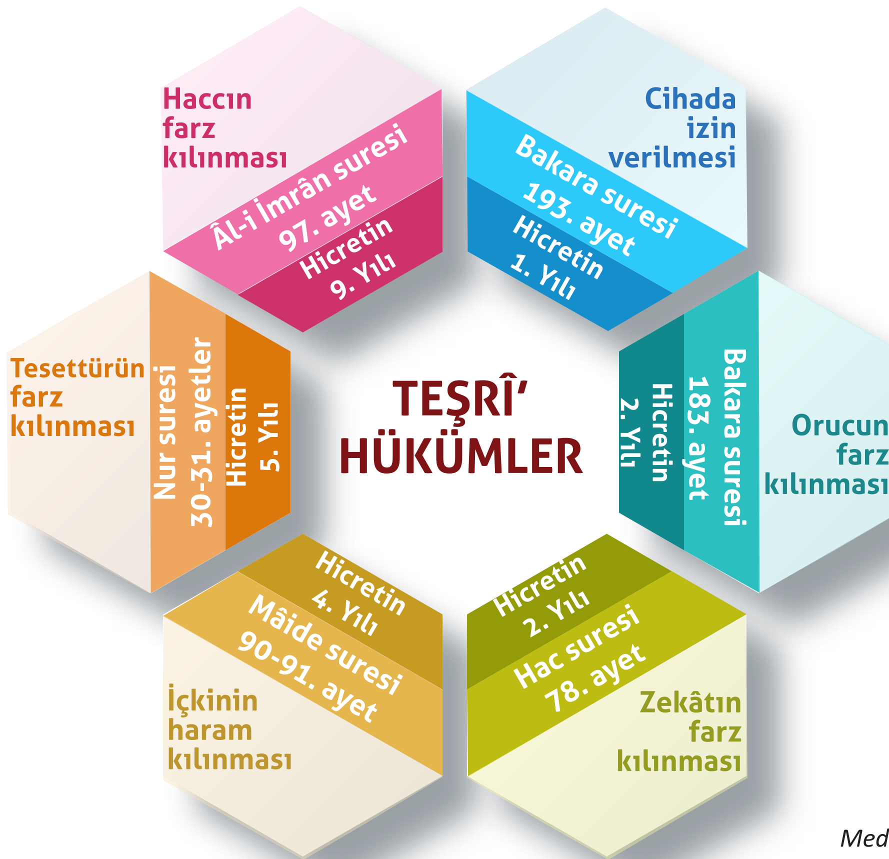
HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Farklı inanç ve grupların bir arada yaşamasını temin eden kurallar neler olabilir?
2. Toplumları savaşmak zorunda bırakan sebepler sizce nelerdir?
3. İkiyüzlü insanlar muhatabına ve topluma ne gibi zararlar verir?
4. İslam tebliği için günümüzde kullanılabilecek vasıtalar nelerdir?
5. Temel insan hak ve hürriyetleri hakkında neler biliyorsunuz?

1. Medine'de İslam Toplumunun Oluşumu

Allah Resulü'nün(s.a.v.) Yesrib'e hicretinden sonra şehre Hz. Peygamber'in şehri anlamında Medinetü'n-Nebi ya da onun gelişiyle nurlanmış şehir anlamında Medinetü'l-münevvere denilmiş, sonraları ise sadece Medine ismi kullanılmıştır.

Hz. Peygamber tarafından siyasal, sosyal ve kültürel açıdan merkez hâline getirilecek olan Medine'de bir devlet olmaya yönelik çalışmalara hicretle beraber başlanmıştır. İdari ve toplumsal faaliyetlerin de yürütüldüğü Mescid-i Nebi'nin inşası devam ederken, bir taraftan da muhacir ile ensarın kaynaşması sağlanmıştır. Şehirde yaşayan Yahudilerle imzalanan sözleşme ile bir arada yaşamanın kuralları belirlenmiş, bir anlamda devletin anayasası oluşturulmuştur. Ayrıca gelen vahiylerle İslam'ın emir ve yasakları aşama aşama tamamlanmaya devam etmiştir.

Tablo 4.1
Medine'de gelen teşrî hükümler

1.1. Mescid-i Nebi'nin İnşası

Allah Resulü(s.a.v.) zorlu bir yolculuktan sonra Müslümanların sevinç gösterileri içinde şehre girdiğinde devesini serbest bırakarak onun çöktüğü yere en yakın eve misafir olacağını söylemişti. Böylece kendisini misafir etmek için âdeta yarışan Müslümanlar arasında bir tercih yapmamış, kimseyi de kırmamış oldu. Bu uygulamanın neticesinde Hz. Peygamber'e ev sahipliği yapma mutluluğuna Ebu Eyyüb el-Ensârî ismiyle bilinen Halid b. Zeyd erişti. Hz. Peygamber Mescid-i Nebi'nin inşası tamamlanıncaya kadar onun evinde misafir kalmıştır.[1]

1 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 204.

Derkenar

İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Mekke'deki baskılara karşı din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlamak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Muhammed(s.a.v.) ve arkadaşlarına **muhacir** adı verilmiştir.

Hicret sırasında Hz. Peygamber'e ve Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlara da **ensar** denilmiştir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 307, 95.)

Hz. Muhammed(s.a.v.) vakit geçirmeden Müslümanların yeni yurdunda mescit inşa etmek için hazırlıklara başladı. Şehre girişinde devesinin çöktüğü arsayı sahipleri olan iki yetim kardeşten satın alıp inşaata uygun hâle getirdi. Temeline ilk taşı bizzat kendisi koyduğu gibi inşaat tamamlanıncaya kadar, yaklaşık yedi ay, ashâbıyla beraber çalıştı. Kerpiçten yapılan binanın direkleri hurma gövdelerinden, tavanı da hurma dallarından inşa edildi. Son derece sade bir yapı olan mescidin kıblesi Kudüs'e doğruydu. Mescidin bitişiğine Hz. Peygamber ve ailesi için odalar inşa edildi. Ayrıca mescidin arka kısmına ihtiyacı olanların barınabileceği bir bölüm eklendi.[2]

Yapımı esnasında ensar ve muhaciri kaynaştıran Mescid-i Nebi yalnızca ibadet mekânı olarak kalmamış, din ve devlet işlerinin yürütüldüğü bir merkez olmuştur. Peygamber mescidinin önemli işlevlerinden birisi eğitim mekânı olmasıydı. Burada oluşturulan ilim meclislerinde Hz. Peygamber ashâbı ile bir araya gelip onların sorularını cevaplıyordu. Ayrıca bazı sahabilerin desteğiyle mescitte Kur'an ve okuma yazma eğitimi veriliyordu. Peygamber Efendimiz ilim meclislerinden istifade etmek isteyen hanımlar için de ayrı bir gün tahsis etmişti. Devlet yönetimiyle ilgili meseleler Mescid-i Nebi'de görüşülüyor, Hz. Peygamber yabancı elçileri burada kabul ediyordu. Halkın yönetimle ilgili istek ve şikâyetlerini Hz. Peygamber'e ulaştırdığı mekân olan Mescid-i Nebi'nin kamu yönetiminde de önemli bir yeri vardı. Bunun yanında adalet hizmetleri de buradan yürütülüyor, davalar burada görülüyordu. Savaşlarda yaralanan sahabilerin tedavisi için mescitte bir çadır kurulmuş dolayısıyla Mescid-i Nebi zaman zaman hastane olarak da kullanılmıştır.[3]

1.2. Ashâb-ı Suffe

Suffe kelimesi Arapçada gölgelik anlamına gelir. Mescid-i Nebi inşa edilirken arka tarafına eklenen gölgelik, barınma ihtiyacı olan sahabiler için yapılmıştı. Burada kalan ve ashâb-ı suffe olarak anılan topluluk içinde yoksul ve kimsesiz olanlarla bekâr sahabiler bulunuyordu. Ashâb-ı suffenin ihtiyaçları Allah Resulü(s.a.v.) ve zengin Müslümanlar tarafından karşılanıyordu. Hz. Peygamber kendisine gelen sadakaları suffe ashâbı için kullanırdı.[4]

Ashâb-ı suffenin en önemli özelliği vakitlerinin neredeyse tamamını Hz. Peygamber'i dinlemeye ve ilme ayırmış olmalarıdır. Sürekli Resulullah'ın(s.a.v.) yanında bulunup sorular soran ve ondan öğrendiklerini diğer Müslümanlara aktaran suffe ashâbının birçok İslami ilmin doğuşunda ve gelişmesinde doğrudan etkisi vardır. Hz. Peygamber, İslam'ı tebliğ için göndereceği elçileri de kendisinin eğitiminden geçmiş olan ashâb-ı suffe içinden seçmiştir.[5]

ARAŞTIRALIM

Ashab-ı suffenin eğitim öğretime olan katkılarını araştırınız.

2 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 204-207; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 141-143.
3 Mustafa Sabri Küçükaşçı, Nebi Bozkurt, "Mescid-i Nebevî", DİA, C 29, s. 286-290.
4 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 219.
5 Mustafa Baktır, "Suffe", DİA, C 37, s. 469-470.

1.3. Muhacir-Ensar Kardeşliği

Hz. Peygamber'in Medine'de yeni bir toplum meydana getirirken attığı adımlardan biri ensar ile muhacir arasında kardeşlik bağı tesis etmiş olmasıdır. İslam'a göre bütün Müslümanlar kardeş kabul edilmekle beraber Allah Resulü(s.a.v.) Enes b. Mâlik'in evinde yapılan toplantıda *"Allah için ikişer ikişer kardeş olunuz."* buyurarak hangi muhacirin ensardan hangisiyle kardeş olacağını belirlemiştir. Ensarın kardeş olduğu muhacirlerle evini ve kazancını paylaşacağı **muâhât** denilen bu uygulama ile muhacirlere maddi manevi destek sağlanmış, ümmet olma arzusu kabileye bağlılığın önüne geçmiştir.[6] Bu muâhât, yurtlarını ve zenginliklerini bırakıp hicret eden ve gurbete uyum sağlamaya çalışan Müslümanlar için hayati bir öneme sahiptir. Bu dayanışmanın Peygamberimiz(s.a.v.) eliyle ve bir ibadet anlayışı içinde gerçekleştirilmesi muhacirlerin yardımlar karşısında mahcubiyet hissetmesini engellemiştir. Çünkü kardeşleştirme ensarın sorumluluklarını belirlediği gibi muhacirlerin aldıkları yardımı, resmen ilan edilmiş bir hak ve kardeşliğin gereği olarak görmelerini sağlamıştır.[7] Ensarın arazileri yarı yarıya paylaşma teklifinin muhacirler tarafından kabul edilmeyerek bakımını üstlenmek şartıyla mahsullerin paylaşılmasına karar verilmesi muhacirlerin durumu suistimal etmediklerini göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim Peygamberimiz(s.a.v.) yaptığı şehir planlaması kapsamında kimseye ait olmayan ve ensarın hibe ettiği arazilerde muhacirler için evler yaptırmıştır.[8]

YORUMLAYALIM

Ensardan Sa'd b. Rebî kendisiyle kardeş ilan edilen Abdurrahman b. Avf'a, "İşte mallarımın yarısını sana veriyorum." dediğinde Abdurrahman b. Avf ona şöyle karşılık vermişti: "Allah malını sana bereketli kılsın, ailene de afiyet versin. Sen bana Medine çarşısının yolunu göster, kâfi!"

(Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 3.)

Yukarıdaki diyaloğa bakarak ensar muhacir kardeşliğini yorumlayınız.

Hz. Peygamber hicretin birinci yılında Müslümanların sayısını belirlemek için nüfus sayımı yaptırmıştır. Sahabeden Huzeyfe b. Yemân şöyle demiştir: *"Resulullah, insanlardan Müslüman'ım diyenleri benim için yazın, buyurdu. Biz de ona bin beş yüz kişinin adını yazıp getirdik."*[9] Hz. Peygamber'in Müslümanların sayısını öğrenmek istemesi muhtemelen daha çok askerî sebeplerle ilgilidir. Allah Resulü(s.a.v.) başlangıçta sahip olduğu askerî kuvveti tespit etmek istemiştir.[10]

1.4. Medine Sözleşmesi

Muâhât ile birlikte Müslümanlar arasındaki birliği tesis eden Hz. Peygamber, şehrin diğer sakinleri ile de bir sözleşme imzalayarak İslam devletinin temellerini atmıştır.[11] Medine Sözleşmesi ya da Medine Vesikası denilen bu metin İslam devletinin ilk anayasası kabul edilir.[12] Şehirde yaşayan bütün grupları Medine vatandaşı olma paydasında birleştiren bu sözleşme ile Medine halkının hak ve görevleri ortaya konulmuştur. Sözleşme, muhtevası itibarıyla din hürriyetini güvence altına almış, sosyal ilişkilerde yardımlaşma ve dayanışmayı geliştirmeyi hedeflemiş, hukuki ve askerî alanda düzenlemeler yapmıştır.

"Yahudilerin dinleri kendilerine, Müslümanların dinleri de kendilerinedir." maddesiyle din hürriyetini garanti eden sözleşmede "Müslümanlarla Yahudiler arasında Yesrib'e saldıran

6 Müslim, Fedâilü's-sahabe, 50; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 150.
7 bk. Adnan Demircan, Siyer, s. 291-293.
8 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 317-318.
9 Buhârî, Cihâd, 181.
10 M. Tayyib Okiç, "İslamiyette İlk Nüfus Sayımı", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 7, s. 11-15.
11 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 147.
12 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 189.

kimselere karşı yardımlaşma olacaktır." maddesiyle şehrin savunmasının ortaklaşa yapılacağı kararlaştırılmıştır. Sözleşmeye göre Yahudiler şehir dışına yapılacak seferlere ancak Allah Resulü'nün(s.a.v.) izniyle katılabileceklerdir. "Yahudiler, Müslümanlarla birlikte savaştıkları sürece savunma harcamalarına katılacaklardır." maddesiyle ve her bir kabile için ayrı maddede yazılan "Kan bedelini kendi aralarında paylaşarak ödeyeceklerdir." ifadesiyle mali yükümlülükler belirlenmiştir. "Ne Kureyşliler ne de onlara yardım edenler himaye altına alınmayacaktır." maddesiyle de Müslümanlar için en büyük tehdit olan Kureyş'e karşı önlem alınmış, Medine'deki müşriklerin onlarla iş birliği yapması engellenmiştir. Müminlerden kendi aralarındaki haksızlık ve yanlışlık yapanların karşısında olmalarını isteyen sözleşmede "... bu kimse onlardan birinin çocuğu bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır." denilerek İslam'ın adalet prensibi vurgulanmıştır. "Müminler birbirlerinin Allah yolunda akan kanlarının intikamını alacaktır." maddesiyle kan bağına ya da anlaşmalara dayanan dayanışmanın yerini inanç birliği etrafında bir dayanışma almıştır. "Üzerinde ihtilafa düşülen her şey Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir." maddesi de Hz. Muhammed'in(s.a.v.) devlet başkanı olarak kabul edildiğine işaret etmektedir.[13]

Hz. Peygamber, ensar ve muhaciri kabile esaslı birleşmeden uzaklaştırıp inanç merkezli bir topluluğa dönüştürdükten sonra Medine Sözleşmesi ile Medine'de çeşitli kabilelere ve inançlara sahip fertleri hukuka dayalı, sosyal, iktisadi ve dinî hak ve sorumlulukları bulunan, Medine şehir devletinin vatandaşları hâline getirmiştir.[14]

***Görsel 4.1:** Minarelerden yükselen çağrı: Ezan*

1.5. Namaza Davet: Ezan

Medine'de sayıları artan Müslümanların namaz vakitlerinde mescitte bir arada hazır bulunmaları her zaman mümkün olmuyordu. Bu problemi ortadan kaldırmak için namaza çağrı niteliği taşıyan bir yöntem arandı. Bir süre sokaklarda "es-salâ" ya da "es-salâtü câmia" diye bağırılsa da bu uygulama kalıcı ve pratik değildi. Hz. Peygamber'in ezana çağrı şeklini belirlemek için ashâbıyla yaptığı istişarede çeşitli fikirler ortaya atıldı. Bunlardan çan çalınması Hıristiyanların, boruya üflenmesi Yahudilerin, ateş yakılması Mecûsîlerin âdeti olduğu için Allah Resulü(s.a.v.) tarafından uygun bulunmadı. Bu istişarenin yapıldığı sıralarda rüyalarında ezan-ı Muhammedî'yi gören Abdullah b. Zeyd ve Hz. Ömer bunu Hz. Peygamber'e haber vermişlerdir. Bunun sadık bir rüya olduğunu bildiren Peygamberimiz(s.a.v.) ezanın sözlerinin Bilâl-i Habeşî'ye öğretilmesini istemiştir. Yüksek bir yere çıkarak ilk ezanı okuyan Bilâl(r.a.) Hz. Peygamber'in ilk müezzini olmuştur.[15]

TARİHTEN BİR SAYFA

Bilâl-i Habeşî, Resul-i Ekrem'in henüz uyanmadığını haber aldığı bir sabah ezanında "hayye ale'l-felâh" (haydi kurtuluşa) ibaresinden sonra "es-salâtü hayrun mine'n-nevm" (namaz uykudan hayırlıdır) sözünü eklemişti. Allah Resulü(s.a.v.) onun bu tasarrufunu beğenmiş ve her sabah ezanında bu sözü tekrarlamasını istemiştir.

(bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 632-633.)

13 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 147-150.
14 Âdem Apak, Siyer-i Nebî, C 1, s. 204.
15 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 212; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 323.

1.6. Medine Pazarının Kurulması

Medine'de yeni bir toplum düzeni inşa eden Hz. Peygamber, siyasi, sosyal, idari alanda yaptığı düzenlemelerin yanında ekonomi alanında da birtakım adımlar atmıştır. Bu adımlardan biri olarak hicretin ardından Müslümanların ticari faaliyetlerini yürütecekleri kendilerine ait bir pazar yeri belirledi. Esnafın burada sabit yerler edinmesini yasaklayarak herkese tezgâh kurma imkânı sundu. Kimseden vergi alınmayacağını ilan ederek pazarı tüccarlar için cazip hâle getirdi. İslami hükümlerin uygulandığı pazarı denetlemek için görevliler tayin etti. Ticaret konusunda tecrübeli olan Mekkeli Müslümanların da etkisiyle pazar kısa sürede şehrin ekonomik hayatında önemli bir yer edindi. Böylece Yahudilerin hâkimiyetinde bulunan Medine ekonomisinde Müslümanlar da söz sahibi oldular.[16]

SÖZ SİZDE

Ekonomik bağımsızlık ile siyasi bağımsızlık arasındaki ilişki bağlamında Medine pazarının kurulmasının önemini açıklayarak düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.7. Kıblenin Değişmesi

Resul-i Ekrem beş vakit namaz farz kılınmadan evvel Kâbe'ye doğru namaz kılmakta iken Miraç'tan sonra Kudüs'e doğru namaz kılması emredilmişti. Hz. Peygamber Mekke'de iken Kâbe'yi de önüne alarak Kudüs'e yönelme imkânına sahipti. Ancak Medine'de Kudüs'e yöneldiğinde Kâbe arkasında kalıyordu. Resulullah(s.a.v.) bundan müteessir oluyor, Kâbe'ye doğru namaz kılmayı arzu ediyordu. Ayet-i kerimede **"(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz..."** şeklinde ifade edilen Peygamber Efendimizin bu dileğini Cenab-ı Hak ayetin devamında gelen **"... İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin..."**[17] emriyle gerçekleştirmiştir. Selemeoğulları mescidinde öğle namazı kılmakta iken gelen bu emir dolayısıyla Peygamberimiz(s.a.v.) Kudüs'e doğru başladığı namazı Kâbe'ye doğru tamamlamıştır. Bu olayın hatırasına Selemeoğulları mescidi "Mescid-i Kıbleteyn" diye isimlendirilmiştir.[18]

Görsel 4.2: *Bakara suresi, 149. ayet (Hat: Fatih Özkafa)*

Kıble Kudüs'e doğru iken "Muhammed ve ashâbı kıblenin neresi olduğunu bilmiyorlardı, biz onlara yol gösterdik." gibi sözlerle Müslümanlara sataşan Yahudiler kıble Kâbe'ye çevrilince de ileri geri konuşmaya başladılar.[19] Onların tavırlarına cevap olarak Allah Teâlâ şöyle buyurdu: **"İnsanlardan bir kısım beyinsizler 'Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir?' diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir. İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resul'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin**

16 İbn Şebbe, Târîhu'l-Medîne, C 1, s. 304-305; Kettânî, Hz. Peygamber'in Yönetimi, C 2, s. 45.
17 Bakara suresi, 144. ayet.
18 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 208.
19 Taberî, Târîh, s. 345.

kıbleyi (Kâbe'yi) biz ancak Peygamber'e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenden ayırt etmemiz için kıble yaptık. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir."[20]

Derkenar

Cihat bir terim olarak dinî emirlere uygun yaşamak ve dini başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, başta nefs olmak üzere düşmanlara karşı mal, can, dil ve kalp ile yapılan her türlü mücadele anlamlarına gelir. Fıkhî bir terim olarak ise din adına Müslüman olmayanlarla savaş için kullanılmıştır.

(İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, C 3, 133-135; Ahmet Özel, "Cihâd", DİA, C 7, s. 527.)

2. Seriyye ve Gazveler

Müslümanlar Mekke'de inançları sebebiyle müşriklerin her türlü eziyetlerine maruz kaldılar. Baskılara dayanamayanlar vatanlarından hatta canlarından vazgeçtiler. Yaşadıkları zorluklar karşısında hicret etmiş olmaları da müşriklerin kendilerini rahat bırakmasına yetmedi. Öyle ki müşrikler hicret eden Müslümanları geri getirebilmek için peşlerinden elçilerini Habeşistan'a kadar gönderdiler. Medine'ye hicret sonrasında muhacirlerin himaye edilmemeleri için de büyük çaba gösterdiler. Ebu Süfyan ve Übey b. Halef tarafından ensara yazılan mektupta Hz. Muhammed(s.a.v.) ile kendi aralarına girmemeleri, ona yardım etmekten vaz geçmeleri isteniyor, aksi durumda savaşın kaçınılmaz olacağı ile ilgili tehditler savruluyordu.[21]

Amaçlarına ulaşamayınca şehirdeki münafıkların lideri durumunda olan Abdullah b. Übey b. Selül ve Medineli müşriklere Peygamber Efendimizi öldürmeleri veya Medine'den sürüp çıkarmaları için benzer mektuplar gönderdiler: "Siz bizden birine sığınma hakkı tanıdınız. Allah'a yemin ediyoruz ki onu ya öldürürsünüz ya da topraklarınızdan çıkarırsınız. Yoksa hepimiz birden sizin üzerinize yürür nihayet savaşçılarınızı öldürür, ailelerinizi esir alırız." Mektup ellerine ulaşınca Medineli putperestler Abdullah b. Übey liderliğinde Hz. Peygamber ile savaşmak üzere bir araya geldiler. Resulullah(s.a.v.) bunu haber alınca onların yanına gitti ve *"Kureyş'in tehdidi sizi son derece etkiledi. Onların bu tehdidiyle size vereceği zarar, bizimle savaşmakla göreceğiniz zarardan daha fazla değildir. Çünkü siz öz oğullarınız ve kardeşlerinizle savaşmak istiyorsunuz."* dedi. Resulullah'ın(s.a.v.) bu sözleri üzerine Evs ve Hazrec kabilesine mensup müşrikler yakınları olan Medineli Müslümanlarla karşı karşıya gelmekten son anda vaz geçtiler.[22]

Hz. Peygamber müşriklerin devam eden bu tahrikleri karşısında zaman zaman seferler düzenledi. Kimi zaman bu seferleri bizzat yönetirken kimi zaman da sahabe arasından komutan tayin etmeyi tercih etti. Resulullah'ın(s.a.v.) ordunun başında yer aldığı seferlerine **gazve,** katılmadıklarına ise **seriyye** adı verilmiştir.[23]

YAZALIM

Hz. Peygamber'in savaşa ve savaşmaya bakışını araştırarak edindiğiniz bilgiler ışığında bir kompozisyon yazınız.

20 Bakara suresi, 142-143. ayetler.
21 İbn Habîb, Kitabu'l-muhabber, s. 271.
22 Ebu Dâvûd, Harac ve'l-imâre, 22-23.
23 Dinî Terimler Sözlüğü, s. 134, 409.

YORUMLAYALIM

Beşîr b. Hassâsiye adında bir kişi Resulullah'a(s.a.v.) biat etmek düşüncesiyle geldi. Allah Resulü(s.a.v.) kendisinden biat almak için Allah'tan başka ilah olmadığını, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmesini, namaz kılıp zekât vermesini, haccetmesini, Ramazan ayında oruç tutmasını ve Allah yolunda cihat etmesini şart olarak sundu. Bunun üzerine Beşîr b. Hassâsiye, "Ey Allah'ın Elçisi! Benim cihat etmeye ve zekât vermeye gücüm yetmez. Çünkü savaşta dönüp kaçanın Allah'ın gazabına uğrayacağını söylüyorlar. Ben ise savaşta korkuya kapılıyor ve ölmekten korkuyorum. Zekâta gelince benim ailemin geçimi için ayırdığım küçük bir koyun sürüsü ve on deveden başka bir şeyim yok." der. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun elini tutup sallayarak, "Cihat yok, zekât yok... O hâlde cennete nasıl gireceksin?" buyurur. Bunun üzerine Beşîr b. Hassâsiye Rahmet Elçisi'nin koşullarını kabul ederek biat etti.

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 7, s. 333; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, C 1, s. 396-397.)

Verilen örnek olay üzerinden cihadın ibadet ve inanç değerini yorumlayınız.

2.1. Savaşa İzin Verilmesi

Mekkeli müşrikler, Müslümanlarla olan sorunlarını tamamen sona erdirmek için onları ortadan kaldırmaya karar vermişti. Bu yüzden Müslümanlar, Mekkelilerin tahrik edici tutumları karşısında teyakkuz hâlinde bekliyorlardı. Nihayet hicretin ikinci yılında Müslümanlara müşriklerin zulümlerine karşı kendilerini korumaları için savaş izni verildi. **"Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihat için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter. Onlar, haksız yere, sırf, 'Rabbimiz Allah'tır' demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir..."**[24] Allah(c.c.), haksızlığa uğramaları sebebiyle müminlere **"Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur."**[25] buyurdu.

Cihada izin veren ayetlerle birlikte Resulullah(s.a.v.) Medine dışına **seriyyeler** göndermeye başladı. Bu askerî birlikler; Kureyş'e ait ticaret kervanlarına engel olmak, Medine'ye yapılması muhtemel baskınlardan haberdar olmak ve Kureyş'in çevre kabilelerle iş birliğini önlemek gibi bazı siyasi ve askerî amaçlar taşıyordu. Yoksa bu seriyyelerin amacı savaş ve yağma değildi. Zira Mekkeli muhacirler bedeviler gibi yağma ile geçimlerini sürdürmüyor, daha çok ticaret ile uğraşıyordu. Ensar ise bahçelerinde hurma üreten basit çiftçilerdi.[26]

***Görsel 4.3:** Küçük askeri birlikler: Seriyyeler*

Resulullah'ın(s.a.v.) gönderdiği seriyyeler kan dökmemeye özen gösteriyor, sadece Kureyş'e ait kervanlara engellemelerde bulunuyordu. Çünkü hicretin hemen akabinde Müslümanların geride bırakmaya mecbur kaldıkları mallarını Mekkeliler yağma ve talan etmişlerdi. Bu durum bir devlet başkanı olarak hareket eden Peygamber'e(s.a.v.) misliyle mukabele etme hakkı veriyordu. Aynı zamanda Mekkeliler bu bölgenin en önemli ticari aktörüydü. Bu sebeple Resulullah(s.a.v.) ticaret güzergâhını kontrol altında tutarak Mekke'yi ekonomik olarak zayıflatmayı da amaçlıyordu.

24 Hac suresi, 39-40. ayet.
25 Bakara suresi, 193. ayet.
26 Muhammed Hüseyin Heykel, Hz. Muhammet'in Hayatı, C 2, s. 49-50.

2.2. İlk Seriyyeler

Hz. Peygamber farklı amaçlarla çeşitli bölgelere küçüklü büyüklü seriyyeler gönderdi. Bu seriyyelerin ilki Ramazan'da hicretin yedinci ayında Hz. Hamza'nın komutan olarak görevlendirildiği ve otuz sahabenin katıldığı Seyfü'l-bahr Seriyyesi'dir. Şam tarafından gelen Ebu Cehil'in yönettiği üç yüz kişilik kervan üzerine gönderilen seriyye Seyfü'l-bahr mevkiinde Kureyş kervanı ile karşılaştı. Her iki grubun da müttefiki olan Mecdi b. Amr el-Cühenî'nin arabuluculuğu sayesinde herhangi bir çatışma olmadı. Hz. Hamza, Medine'ye dönüşünde olanları anlattığında Resulullah(s.a.v.), Mecdi b. Amr'ın savaşı önleyen çabasından dolayı memnuniyetini ifade etmiştir. Bu seriyyenin taşıdığı beyaz renkte bir bayrak Hz. Peygamber'in edindiği ilk sancak olma özelliği taşıyordu. O, bu sancağı Hz. Hamza için bağlamıştı.[27]

Ubeyde b. Hâris komutasında gönderilen diğer seriyyenin yönü aynı yılın Şevval ayında Rabiğ'e olmuştur. Altmış kişinin yer aldığı seriyye Ebu Süfyan'a bağlı iki yüz kişi ile karşılaştı. Karşılıklı ok atma dışında bir çatışma yaşanmadı. Sa'd b. Ebi Vakkas İslam tarihinde ilk ok atan kişi unvanını bu seriyyede kazanmıştır.[28]

Hz. Peygamber'in sancağını Zilkâde ayında bu sefer Sa'd b. Ebi Vakkas'ın komutanlığını yaptığı seriyye taşıdı. Resul-i Ekrem, Sa'd'dan(r.a.) Harrar denilen yeri geçmemesini, Kureyş'in kervanını burada beklemelerini istedi. Yaya olarak hareket eden seriyye gündüz gizlenip gece yollarına devam etti. Kervan bir gün önce geçtiği için herhangi bir karşılaşma olmadı.[29]

Seriyyeler arasında sonuçları bakımından en dikkat çeken Abdullah b. Cahş komutasında Medine civarına gönderilen seriyyedir. Hicretin ikinci yılının Cemâziyelâhir ayında yola çıkan askerî birliğin görevi keşiflerde bulunmak ve istihbarat toplamaktı. Hz. Peygamber mühürlü bir mektup vererek talimatın ikinci günün sonunda açılmasını istemiş ve ona uygun davranılmasını emretmişti. Resulullah(s.a.v.) mektupta Nahle mevkisinde konaklamasını istediği Abdullah b. Cahş'tan Kureyş hakkında bilgi edinmesini istiyordu. Nihayet Mekkelilere ait bir kervanın o bölgeden geçtiği görüldü. Müslümanlar haram aylarda bulunmaları sebebiyle tereddüt etmelerine rağmen saldırmaya karar vererek bir müşriki öldürüp iki esir aldılar ve el koydukları kervan malları ile Medine'ye geldiler. Rahmet Elçisi görevlerinin dışına çıkan seriyyenin haram aylarda kan dökmesinden hoşnut olmadı.[30] Bunun üzerine inen ayetler, müşriklerin Müslümanlara yaptıklarının daha büyük günah olduğunu bildirdi. Esirler fidye karşılığında serbest bırakılırken içlerinden Hakem b. Keysan Müslüman olarak Medine'de kalmayı tercih etti. Ayrıca bu sefer sonrasında alınan mallar elde edilen ilk ganimet oldu.[31]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler..."

(Bakara suresi, 217. ayet.)

Bedir Savaşı'ndan önce Resulullah'ın(s.a.v.) bizzat başında olduğu bazı seferler de yapıldı. Bunlar Kureyş'in ticari alanını daraltmayı amaçlayan Ebvâ, Buvat ve Zü'l-uşeyre Gazvesi'dir. Resulullah'ın(s.a.v.) ilk gazvesi olması bakımından Ebvâ Gazvesi'nin ayrı bir yeri vardır. Hz. Peygamber'in diğer bir seferi Safvan Gazvesi'dir. Kürz b. Cabir Fihrî'nin Medine civarına saldırması üzerine Resulullah(s.a.v.) düşmanı

27 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 9,10.
28 İbn Sa'd, Tabakât, C 3, s. 130.
29 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 251.
30 İbn Sa'd, Tabakât, C 2, s. 9-10.
31 bk. Bakara suresi, 217. ayet; Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 13-19.

iki yüz kişilik bir ordu ile takip ettiyse de kaçtıkları için bir çatışma meydana gelmedi. Bedir tarafında bir vadide olması sebebiyle bu gazveye Birinci Bedir Gazvesi de denilmektedir.[32]

Hz. Peygamber'in katıldığı yirmi yedi gazvenin sadece dokuzunda sıcak çatışma olmuştur. Bu savaşlar Bedir, Uhud, Müreysi, Hendek, Kurayza, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn ve Taif'tir. Bunlardan Mekke'nin fethinde ciddi bir çatışmadan da söz etmek zordur. Ayrıca Resulullah(s.a.v.) gerek keşif gerekse baskın amaçlı gönderdiği altmışa yakın seriyyenin hedef ve planlamasını bizzat yaptıktan sonra sahabeden birini komutan tayin etmiştir.[33]

2.3. Bedir Gazvesi

Hicretten sonra Mekkeli müşriklerle Müslümanların ilk ciddi karşılaşması Bedir Gazvesi ile olmuştur. Ebu Süfyan'ın başında bulunduğu Şam'dan yola çıkan Kureyş'e ait büyük bir kervanın yaklaştığı haberi üzerine Resulullah(s.a.v.) bilgi toplamaları için Talha b. Ubeydullah ile Said b. Zeyd'i görevlendirdi.[34]

Görsel 4.4: *Müslümanlarla müşriklerin ilk karşılaşması: Bedir*

Hz. Peygamber, toplumu yakından ilgilendiren hayati önemi haiz konularda mutlaka sahabesi ile görüş alışverişinde bulunurdu. Resul-i Ekrem **istişare** denilen bu yaklaşımını kervana karşı izlenilecek yöntemi belirlerken de kullandı. İstişarenin sonucunda kervana müdahale kararı alındı daha sonra Resulullah(s.a.v.) sahabileriyle yola çıktı.

Ebu Süfyan, tedbirli hareket ediyor ve aldığı istihbarat ile kervanın bir baskına uğrayabileceğini tahmin ediyordu. Bu nedenle öncelikle Kureyş'i mallarını korumak için yardıma çağırdı. Ardından kervanını farklı ve güvenli bir yoldan götürdü. Yaklaşık bin deve tarafından taşınan yüklerin Mekkeliler için önemi büyüktü. Bu yüzden Ebu Cehil komutasında kısa sürede büyük bir ordu yola çıktı. Müslümanlar ise bir savaş için hazırlık yapmamışlardı. Üç yüz on dört kişinin bulunduğu birlik bir kervana baskın yapacağını düşünürken bin kişilik müşrik ordusunun Bedir'e yaklaştığı gerçeğiyle karşılaştı.[35]

Ebu Süfyan, kervanın tehlikede olmadığını bildirmesine karşın Ebu Cehil savaşta ısrar etti. Kabile reislerinden itiraz edenleri de korkaklıkla suçlayıp orduyu Bedir'e doğru sevk etti. Hz. Peygamber'in yaptığı istişarede ise önce muhacirler söz aldı ve savaşın kaçınılmaz olduğunu "Sen ve Rabbin gidin onlarla savaşın; biz burada oturacağız." diyen Yahudiler gibi olmayacaklarını bildirdiler. Ardından ensardan Sa'd b. Muaz, "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, eğer denize dalsan biz de seninle birlikte dalacağız." diyerek savaşta sabır ve sebat göstereceklerini söylediler. Ashâbın bu kararlı tutumu üzerine Müslüman birlikler Bedir'e doğru yola çıktı.

Müşriklerden önce gelen Müslüman ordusu, sahabeden Hubab b. Münzir'in tavsiyesiyle yüksekçe yerlere çekilip su tedarik ettikten sonra kuyuları kapattı. Muharebe yerine gelen müşriklerin su kuyularının kapatılmış olmasının şaşkınlığına muharebeden bir gün önce yağan yağmur eklendi. Böylece müşriklerin bulunduğu düz alan çamura bulandı. Allah'ın(c.c.) yardımı yetişmiş, Müslümanlar hem moral hem de stratejik olarak elverişli hâle gelmişti.

32 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 241, 248, 251.
33 bk. İbn Sa'd, Tabakât, C 2, s. 5-155.
34 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 19.
35 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 322.

YORUMLAYALIM

Peygamberimiz(s.a.v.) Bedir Savaşı öncesinde şöyle dua etmiştir: "Ey Allah'ım! İşte Kureyş kibir ve gururla geldi. Sana meydan okuyor, peygamberini yalanlıyor. Ey Allah'ım! Peygamberlere yardım sözünü, bana da özel olarak zafer vadini yerine getirmeni talep ediyorum. Eğer şu bir avuç Müslüman yok olursa, sana ibadet eden hiç kimse bulunmayacaktır."

(Müslim, Cihad ve's-siyer, 58.)

Hadis-i şeriften hareketle Bedir Savaşı'nın önemini yorumlayınız.

Bedir Savaşı aynı aileden insanların karşı karşıya geldiği, iman ile küfrün mücadelesine sahne olan çetin bir sınavdı. Hz. Peygamber, savaşı önlemek adına Hz. Ömer'i elçi göndererek barış teklifinde bulunmasına rağmen Ebu Cehil kibrinin tuzağına düşerek bu teklifi reddetti.[36] Arap savaş geleneklerine uygun olarak savaş teke tek karşılaşma anlamına gelen mübareze ile başladı. Buna göre Utbe b. Rebîa, kardeşi Şeybe b. Rebîa ve oğlu Velîd b. Utbe ile öne çıkarak meydan okuması Hz. Hamza, Hz. Ali ve Hz. Ubeyde ile cevap buldu. Müslümanlar rakiplerini öldürerek düşmanlarına göre psikolojik üstünlükle savaşa başlamış oldu.[37]

"... Nice az topluluk çok topluluğa Allah'ın izniyle üstün gelmiştir..."[38] ayetiyle işaret edildiği gibi düşmanlarına göre sayıca az olan Müslümanlar hicretin ikinci yılında 17 Ramazan (13 Mart 624) Cuma günü başlayan Bedir Savaşı'nda kesin bir zafer elde etmişlerdir. Müslümanlar verdiği on dört şehide karşılık yetmiş müşriki de öldürmüşlerdir. Öldürülenler arasında Mahzumoğulları kabilesinin reisi Ebu Cehil, Cumahoğulları lideri Ümeyye b. Halef, Ümeyyeoğulları reisi Utbe b. Rebîa da vardı. Ayrıca yetmiş kişi de esir olarak alınmıştır.[39]

Derkenar

Resulullah(s.a.v.) Uhud Savaşı'ndan önce okçularına "Bizleri koruyunuz. Onların bize arkadan saldırmasından çekiniyoruz. Onları yendiğimizi görseniz de biz onların karargâhlarına girmedikçe yerinizi asla terk etmeyin. Öldürüldüğümüzü görseniz bile bize yardım etmeyin ve bizi savunmayın. Ya Rabbi! Seni onlara şahit tutuyorum." diyerek kesin bir emir vermişti.

(Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 224-225.)

2.4. Uhud Gazvesi

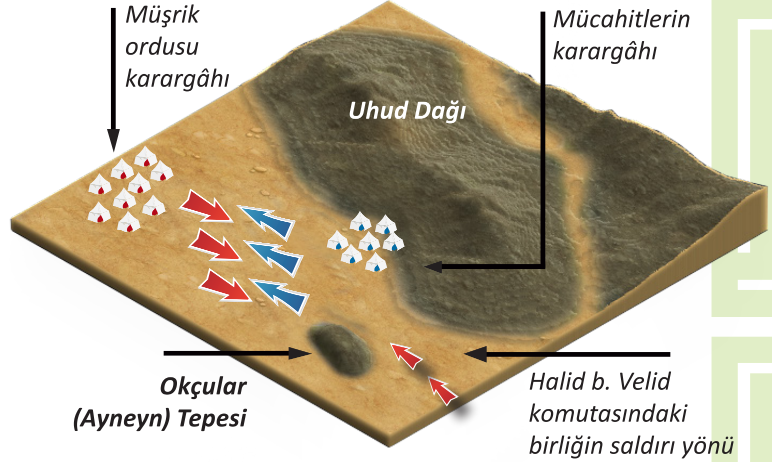
Yaşadıkları mağlubiyetin intikamını almak ve kaybolan itibarlarını kazanmak isteyen müşrikler, Ebu Süfyan'ın Mekke'ye getirmeyi başardığı kervanın gelirini yeni bir savaş için kullanmaya karar verdi. Bu hazırlık için civardaki müttefik kabilelerden ve Mekkeli müşriklerden kurulu üç bin kişilik donanımlı bir ordu kurmaya muvaffak oldular. Eşlerini savaşa teşvik etmek ve onlarla birlikte savaş meydanında bulunmak için orduya katılan kadınlar da oldu.[40]

Peygamberimizin(s.a.v.) amcası Abbas, Gıfâr kabilesi aracılığıyla Mekke müşriklerinin savaş hazırlığı içinde olduğunu Medine'ye bildirdi. Bunun üzerine Resulullah(s.a.v.) sahabiler ile yaptığı istişare toplantısında Medine'de kalınarak şehrin savunulması teklifinde bulundu. Ancak Bedir savaşına katılamayan gençler ile bazı sahabilerin meydan savaşında ısrarcı olmaları üzerine bu yönde bir karar alındı.[41]

36 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 61.
37 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 277-278.
38 Bakara suresi, 249. ayet.
39 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 42.
40 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 64-67.
41 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 383-384.

Resulullah(s.a.v.), üç bin kişinin hazır bulunduğu müşrik ordusunun karşısına yedi yüz kişilik ordusuyla çıkmaya hazırlanıyordu. Peygamber Efendimiz, ordusuna cihadın önemi hakkında yaptığı konuşmasında sabırlı olmaları durumunda Allah'ın(c.c.) kendilerine zafer vereceğini söyledi. Ardından ordusuyla birlikte cuma günü Uhud'a doğru hareket etti. Geceyi Şeyhayn'da geçiren İslam ordusu cumartesi günü Uhud Dağı'na ulaştı. Hz. Peygamber Ayneyn Tepesi'ni soluna, dağı arkasına alacak şekilde ordusunu konuşlandırdı.

Resulullah(s.a.v.) ordunun sağ ve sol kanatlarına, öndekilere ve arkadakilere kumandanlar tayin etti. En büyük sancağı Mus'ab b. Umeyr'e teslim etti. Evs kabilesinin sancağını Üseyd b. Hudayr'a, Hazrec'in sancağını ise Sa'd b. Hubab'a verdi. Ordunun arkasından olası bir baskını engellemek için Abdullah b. Cübeyr'in emrindeki elli okçuyu Ayneyn Tepesi'ne yerleştirdi ve savaşın gidişatı ne yönde olursa olsun yerlerini terk etmemelerini kesin bir dille emretti.

Harita 4.1: *Uhud Savaşı krokisi*

Hicretin üçüncü yılında 15 Şevval (Mart 625) günü iki ordu savaşa başladı. Savaşın ilk aşamasında Resulullah'ın(s.a.v.) aldığı tedbirler sonucunda Müslümanlar düşman ordusunu püskürtmeyi başardı. Müşrikler kaçmaya başladı. Düşmanın tamamen bozguna uğradığı düşüncesiyle okçular ganimet toplama arzusuyla mevzilerini terk etti. Oysa bu konuda Hz. Peygamber'in kesin talimatı vardı. Emre itaatsizlik savaşın seyrini bütünüyle değiştirdi. Halid b. Velid komutasındaki müşrik süvari birliği arkadan dolaşarak Ayneyn Tepesi'nde kalan Abdullah b. Cübeyr ve onunla kalan az sayıdaki Müslüman okçuyu şehit etti. Kaçan müşriklerin de geri dönmesiyle Müslümanlar iki ateş arasında kaldı. İki ordu arasında çetin çarpışmalar oldu. Savaşın bu safhasında Hz. Hamza, Mus'ab b. Umeyr, Abdullah b. Cahş gibi birbirinden değerli sahabilerin yer aldığı yetmiş Müslüman şehit düştü. Savaşta Resulullah(s.a.v.) da yüzünden yaralanmış ve dişi kırılmıştı. Yoğun mücadelenin sonrasında Uhud Dağı'nın eteğinde Müslümanlar Hz. Peygamber'in etrafında toplandı. Bedir'in intikamını aldığına inanan müşriklerin de Ebu Süfyan'ın çevresinde toplanmasıyla savaş herhangi bir tarafın diğerine kesin bir üstünlüğünden söz edilemeyecek şekilde nihayet buldu.

Ebu Süfyan, yüksek bir yere çıkıp sırasıyla aralarında Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in olup olmadıklarını sordu. Cevap alamayınca da Bedir'in intikamını aldıklarını düşündü. Bunun üzerine hayatta olduklarını bildiren Hz. Ömer "Hiçbir zaman Bedir ile Uhud bir değildir. Bizim ölülerimiz cennette sizin ölüleriniz ise cehennemdedir." dedi. Ebu Süfyan bir sonraki yıl yeniden Müslümanları savaşa çağırarak ordusuyla uzaklaştı.[42]

Medine'ye döndükten sonra Hz. Peygamber Kureyşlilerin Medine'ye baskın düzenleyeceklerine dair bir haber aldı. Bunun üzerine savaşın ertesi günü sadece Uhud Savaşı'nda bulunanların katılacağı bir sefer düzenlemeye karar verdi. Resulullah(s.a.v.) Medine yakınlarında bulunan Hamrâü'l-esed'e kadar giderek orada beş gün boyunca kaldı.[43] Böylece Müslümanlar bir baskını önledikleri gibi savaş sonrasında bile zayıf düşmediklerini içerde ve dışardaki düşmanlarına göstermiş oldu.

42 Buhârî, Meğâzî, 17; Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 203-204.
43 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 384-389; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 107-110.

2.5. Recî ve Bi'r-i Maune

Adel ve Kare kabileleri akrabaları olan Lihyanoğullarının teşvikiyle bir plan yaptılar. Bu plan dâhilinde Resul-i Ekrem'e gelerek İslam'ı benimsediklerini, kendilerine dini öğretecek muallimler talep ettiklerini söylediler. Niyetleri bunların bir kısmını intikam için öldürmek bir kısmını ise Bedir ve Uhud'da kaybettikleri yakınlarının öcünü alabilmeleri için Mekkelilere satmaktı. Resulullah(s.a.v.) İslam'ı öğrenme talepleri üzerine Suffe'de yetişmiş on kişilik değerli bir heyeti öğretmen olarak onlarla gönderdi. Mekke yolunda bulunan Recî suyu yakınlarında konakladıkları sırada heyet Lihyanoğullarına mensup yüz kişi tarafından pusuya düşürüldü. Kendilerini savunan Müslümanlardan yedisi orada şehit düştü. Esir edilen Abdullah b. Târık yolda bağlı bulunduğu ipten kurtulduktan sonra müşrikler tarafından şehit edildi. Zeyd b. Desinne ile Hubeyb b. Adî ise Mekkelilere satıldı.[44]

Ebu Süfyan katledilmek üzere harem dışına getirilen Zeyd b. Desinne'ye kendisinin yerine Hz. Muhammed'in(s.a.v.) boynunun vurulmasını isteyip istemediğini sordu. O, yemin ederek Allah Resulü'nün(s.a.v.) ayağına diken dahi batmasına razı olamayacağını söyleyince Ebu Süfyan, ashâbının Muhammed'i(s.a.v.) sevdiği kadar bir insanın sevildiğini görmediğini söyledi. Sonra harem dışında Zeyd'i(r.a.) şehit ettiler.[45]

Hubeyb(r.a.) ise öldürülmek üzere hapsedildiği yerden çıkarıldı. Ölmeden önce izin isteyip iki rekât namaz kıldı. Onun bu uygulaması bu durumdaki Müslümanların bir sünneti oldu. Sonra dininde sebat eden bu şerefli sahabi şöyle dua etti: "Allah'ım! Şüphesiz biz senin elçinin risaletini tebliğ ettik. Bize yapılanları ona haber ver. Allah'ım! Sayılarını tüket, onları dağıt. Onlardan hiç kimseyi yaşatma." Müşrikler Hubeyb b. Adî'yi de şehit ettiler.[46]

ARAŞTIRALIM

Recî Vakası hakkında nazil olduğu rivayet edilen Bakara suresi 204-207. ayetlerin tefsirini araştırınız.

Aynı ayda ikinci bir elim olay daha yaşandı. Ebu Bera isminde bir kabile reisi Hz. Peygamber'i ziyaret ettiğinde İslam'a davetini kabul etmemekle beraber ilgi duyduğu bu din hakkında kabilesine de bilgi verilmesini talep etti. Ancak Hz. Peygamber Necidlilerin ashâbına zarar vermesinden endişe duyduğunu söyleyince Ebu Bera onların güvenliğini sağlayacağını söyledi. Bunun üzerine İslam davetinde bulunmaları için yetmiş kadar kurra sahabe görevlendirildi. Heyet Bi'r-i Maune kuyularının yanına varınca Hz. Peygamber'in davet mektubu Ebu Bera'nın yeğeni Âmir b. Tufeyl'e götürüldü. İbn Tufeyl mektubu okumadığı gibi elçiyi de şehit etti. Bununla da yetinmeyerek amcası Ebu Bera'nın verdiği emanı da yok saydı ve topladığı adamlarla Müslüman heyetin üzerine saldırdı. Bu baskında, Amr b. Ümeyye ed-Damrî dışında kalan ashâbın tamamı şehit edildi. Amr(r.a.) Medine'ye varıp olanları Hz. Peygamber'e aktardı. Rivayete göre Resulullah(s.a.v.) Recî ve Bi'r-i Maune ile ilgili acı haberleri aynı gece aldı ve son derece üzüldü. Öyle ki kırk gün kadar sabah namazında şehit edilen sahabelere dua, onları şehit edenlere ise beddua etti.[47]

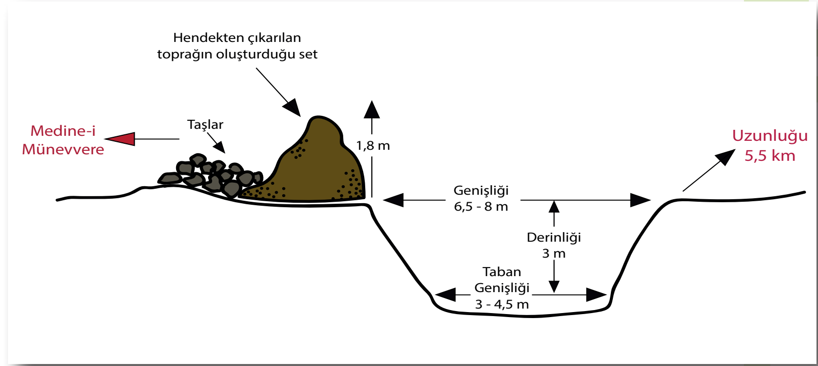
2.6. Hendek Gazvesi

Mekkeliler Müslümanları tamamen ortadan kaldırmayı düşünerek yeni bir saldırı hazırlığı içine girdiler. Kureyş, ordularını birçok Arap kabilesinin yanında Medine'den çıkarılan Nadir ve o sırada Medine'de bulunan Kurayza Yahudilerinden oluşturmayı başardı. Yahudilerin müşrikleri kışkırtması ve kendilerine maddi imkânlar sunmasıyla bölgenin tüm güçleri Müslümanlara

44 Buhârî, Meğâzî 10, 28; Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 354-362.
45 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 180-181.
46 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 181-182.
47 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 346-352; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 193-196.

karşı bir araya gelmiş oldu. Sayısı on bin ile on iki bin arasında değişen donanımlı büyük bir ordu hazırladılar. Bu nedenle müşrik ordusundaki grupları işaret etmek üzere Hendek Gazvesi'ne "Ahzâb" da denilmiştir.[48]

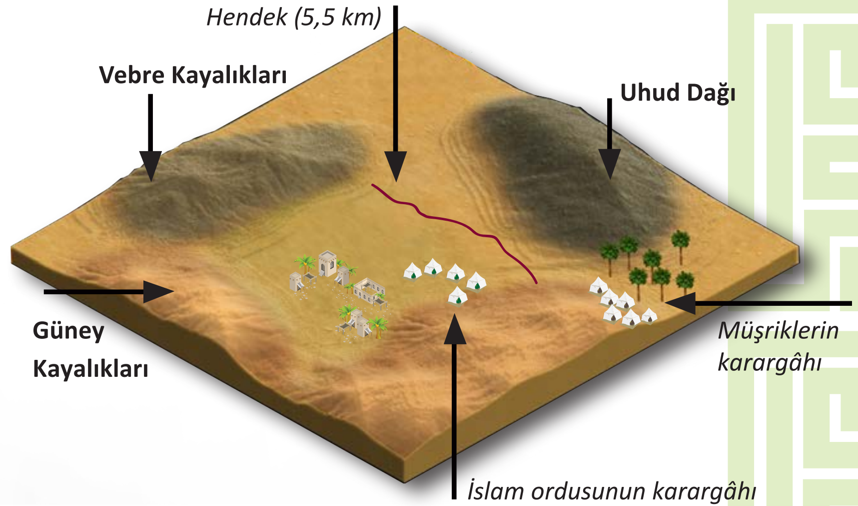
Hendek Gazvesi önceki savaşlardan hem siyasi açıdan hem de savaşta izlenilen taktik açısından ayrılır. Hz. Peygamber yaklaşmakta olan müşrik ordusuna karşı izlenecek savaş stratejisi hakkında sünneti üzere sahabileri ile istişarede bulundu. Büyük bir ordu karşısında meydan savaşı yapmak yerine müstahkem kaleleri bulunan şehri savunma fikri ağırlık kazandı. Şehrin kuzey kısmı ise süvarilerin saldırısına karşı korunmasızdı. Selman-ı Fârisî hendekler kazılarak bu bölgede tedbir alınmasını teklif etti. Kabul gören bu taktik daha önce Araplar tarafından ne görülmüş ne de uygulanmıştı. Rahmet Peygamberi sahabe arasında görev taksimi yaptıktan sonra kendisi de bizzat hendek kazılmasında çalıştı. Kısıtlı imkânlara rağmen bu iş kısa sürede tamamlandı. 5,5 km boyunca açılan hendeklerin genişliği yer yer 9 metreyi buldu.

***Görsel 4.5:** Kazılan hendeğin kesiti*

Müslümanlar bu sırada açlıkla da imtihan edilmekteydiler. **"Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi, gözler de dönmüştü, yürekler ağızlara gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada, inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı."**[49] ayetiyle savaş hazırlığı içinde bulunan müminlerin durumu gözler önüne serilmiştir.

Müslümanlar üç bin kişiyle dinlerini ve kendilerini savunacaklardı. Resulullah(s.a.v.) ordusunu Sel Dağı'nın eteklerine yerleştirdi. Ebu Süfyan komutasındaki müşrik ordusunu ilk karşılayan da daha önce pek aşina olmadıkları hendekler oldu. Müslümanlar başlayan savaşta hendekleri savunuyor şehre sızmaları önlemek için yoğun çaba gösteriyordu. Arkası kesilmeyen saldırıların yaşandığı bu anlarda başta Peygamber(s.a.v.) olmak üzere Müslümanlar namazlarını vaktinde eda edemediler. Nadiren beddua eden Resulullah(s.a.v.) namazlarının aksaması üzerine Allah'ın(c.c.) da onları evlerinden alıkoymasını istedi.[50]

***Harita 4.2:** Hendek Savaşı krokisi*

Savaş devam ederken müşrik saflarında bulunan Eşca' kabilesinin reisi Nuaym İslam'ı seçti. O hem Yahudilerin tanıdığı hem de Kureyş arasında güvenilir biriydi. Resulullah'ın(s.a.v.) izniyle Nuaym bu iki grubun ittifakını boşa çıkaracak girişimlerde bulundu. O, Kurayza Yahudilerine

48 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 443-444; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 224-226, 230.
49 Ahzâb suresi, 10-11. ayetler.
50 İbn Mâce, Salât 6; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 427-432.

giderek Mekkelilerin kuşatmayı kaldırmak üzere olduklarını bu sebeple Hz. Peygamber ile antlaşmalarını bozmakla büyük hata ettiklerini söyledi. Daha sonra Mekkelilere gelerek Yahudilerin Hz. Peygamber ile antlaşmalarını bozmaktan vazgeçtiklerine müşrikleri ikna etti. Böylece Nuaym'ın gayretleriyle güç birliği yapmış iki müttefikin planı suya düşmüş oldu. Muhasara boyunca Hz. Peygamber birçok tedbir almış zayıf hendekleri tahkim etmişti. Müslümanlara arkadan saldırı hazırlığı yaptığını öğrendiği Kurayza kabilesini de kuşatarak etkisiz hâle getirdi.[51]

Medine'yi muhasara altında tutmayı planlamayan müşrikler Uhud Savaşı'nda olduğu gibi bir gün içinde savaşın sonuçlanacağı düşünüyorlardı. Bu sebeple yanlarında getirdikleri erzak bir süre sonra tükendi. Hayber Yahudilerinin gönderdiği yiyecekler de yapılan baskın sonrasında Müslümanların eline geçti. Ayrıca hac mevsimi yaklaşmaktaydı. Haram ayda savaşı sürdürmek mümkün görünmüyordu. Çıkan fırtına sonrası çadırları da alt üst olunca Ebu Süfyan kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.[52]

Yüz yüze çarpışmanın çok az olduğu Hendek Gazvesi'nde altı Müslüman şehit olurken sekiz müşrik öldürüldü. Kureyş ve müttefikleri, İslam'ı ortadan kaldırmaya yönelik bu son teşebbüslerinde istediklerini elde edemeyip prestijlerini yitirdiler.

YORUMLAYALIM

"Ey inananlar! Allah'ın size olan nimetini anın; üzerinize ordular gelmişti. Biz de onların üzerine rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah, yaptıklarınızı görüyordu."

(Ahzâb suresi, 9. ayet.)

Yukarıdaki ayeti Allah Teâlâ'nın Müslümanlara yardımı bağlamında yorumlayınız.

2.7. Hudeybiye Antlaşması

Medine'de geçen altı yıl içerisinde müşriklerle yapılan mücadelelerden başarı ile çıkılmış ve Medine'nin iç güvenliği sağlanmıştı. Allah Resulü(s.a.v.) Müslümanların lehine gerçekleşen bu ortamdan istifade etmek için haram aylardan olan Zilkâde ayında Mekke'yi ziyaret etmeye niyet etti. Kâbe'yi ziyaret maksadıyla yola çıktıklarının bir göstergesi olarak ashâbına yolcu kılıcından başka bir silah almamalarını emretti. Yanlarında götürülmek üzere kurbanlık olarak yetmiş deve hazırlattı. Nümeyle b. Abdullah'ı şehri idare etmek üzere vekil bırakan Hz. Peygamber, silahsız bir şekilde bin dört yüz sahabiyle Mekke'ye doğru yola çıktı. Kafilede biri Hz. Peygamberin eşi Ümmü Seleme(r.a.) olmak üzere dört de kadın sahabi vardı.[53]

Hz. Ömer ve ensarın ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubade'nin kendileriyle savaş hâlinde oldukları bir topluluğa karşı herhangi bir askerî teçhizat almadan gitmelerinin doğru olmadığını söyleyerek endişelerini belirtmeleri üzerine *"Ben umreye niyetlenmişken yanımda silah taşımak istemem!"* buyuran Allah Resulü(s.a.v.) niyetinin savaş değil barış olduğunu vurgulamıştı.[54]

Medine'ye 10 km mesafedeki mikat mahalli olan Zülhuleyfe'de konaklayan Peygamberimiz(s.a.v.), umre yapmak maksadıyla yola çıktıklarını müşriklere haber vermesi için Huzâa kabilesinden Büsr b. Süfyân'ı Mekke'ye gönderdi. Hz. Peygamber ve ashâbı ihrama girip umreye niyet ederek *"Lebbeyk! Allahümme lebbeyk! Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk! İnnel hamde ve'n-nimete leke ve'l-mülke lâ şerîke lek."* diyerek yüksek sesle telbiye getirmeye başladılar. Zülhuleyfe'den devam ederek Ebvâ'ya gelen Allah Resulü(s.a.v.), burada annesi Âmine'nin kabrini ziyaret etti. Daha sonra Mekke'ye 12 km uzaklıktaki Hudeybiye'de konakladı. Hz. Muhammed'in(s.a.v.) kalabalık bir toplulukla Mekke'ye gelmekte olduklarını öğrenen Müşrikler onları şehre sokmama kararı almışlardı. Bunun için de Halid b. Velid kumandasında iki yüz kişilik bir süvari birliğini Müslümanları engellemek üzere Gamim denilen

51 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 470-488.
52 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 230-231.
53 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 321-322; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 91.
54 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 573.

yere göndermişlerdi. Savaş hâlinde oldukları düşmanlarına bile haram aylarda Kâbe'yi tavaf etme izni veren Müşriklerin Müslümanlara olan tavrı Allah Resulü'nü(s.a.v.) fazlasıyla üzdü.[55]

Müslümanlarla Mekkeliler arasındaki sorunu çözmek için elçiler gidip gelmeye başladı. Hz. Peygamber elçilere sadece Kâbe'yi ziyaret etmek istediklerini iletiyor, müşrikler ise Mekke'ye girmelerine asla müsaade etmeyeceklerini söylüyorlardı. Peygamberimiz(s.a.v.) tıkanan görüşmeleri çözmesi için nüfuzlu bir kabileye mensup olan Hz. Osman'ı gönderdi. Kureyş'in ileri gelenleri Hz. Osman'a bu ziyarete izin vermeyeceklerini ancak isterse kendisinin Kâbe'yi tavaf edebileceğini söylediler. Hz. Osman'ın Resulullah(s.a.v.) tavaf etmedikçe kendisinin de tavaf etmeyeceğini belirtmesi üzerine Kureyşliler onu hapsettiler. Hz. Osman'ın dönmesi gecikince müşrikler tarafından öldürülmüş olacağından endişelenen Peygamber Efendimiz müşriklerle savaşmadan oradan ayrılmayacaklarına dair ashâbından biat aldı. Bu ahitleşmeye, altında yapılan ağaca nispetle "Rıdvan Biatı" adı verildi.[56]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir."

(Fetih suresi, 18-19. ayetler.)

Kureyş müşrikleri bu biattan haberdar olup Müslümanların kararlılığını görünce Hz. Osman'ı serbest bıraktılar. Yeni bir savaşı göze alamadıklarından Süheyl b. Amr başkanlığında bir heyet göndererek sulh teklifinde bulundular. Allah Resulü'nün(s.a.v.), Kureyşlilerin sulh tekliflerini kabul etmesi üzerine müzakereler neticesinde Hudeybiye Antlaşması yapıldı. Peygamberimiz(s.a.v.) antlaşma metnini yazmak üzere görevlendirilen Hz. Ali'ye, "*Bismillahirrahmânirrahîm*" ifadesiyle başlamasını söyledi. Süheyl b. Amr itiraz ederek "Bismikallahümme" şeklinde yazılmasını istedi. Hz. Peygamber'in emriyle Hz. Ali de o şekilde yazdı.[57]

Tarafların isimlerini yazmaya sıra gelince Allah Resulü(s.a.v.) *"Bu, Allah'ın Resulü Muhammed ile Süheyl b. Amr'ın üzerinde uzlaştığı antlaşmadır."* diye yazılmasını söyledi. Süheyl, yine itiraz etti. "Vallahi, biz senin gerçekten Allah'ın Resulü olduğunu kabul etmiş olsaydık Beytullah'ı ziyaretine mani olmaz ve seninle çarpışmaya kalkmazdık! Muhammed b. Abdullah yaz." dedi. Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye *"Sil onu. Sil de Muhammed b. Abdullah yaz."* diye emretti. Hz. Ali'nin bunu yapmak istememesi üzerine yazılanları bizzat eliyle silen Resulullah(s.a.v.), onun yerine "İbn Abdullah" yazdırdı.[58]

Müslümanların Kâbe'yi ziyaret etmeden dönecek olmaları, Ebu Cendel'e yapılan muamele ve antlaşma şartlarının aleyhlerine görünmesi Müslümanları son derece rahatsız etmişti. Hz. Ömer, bu durumu yüksek sesle Hz. Peygamber'e ifade edince Allah Resulü(s.a.v.): *"Ben Allah'ın elçisiyim ve asla O'na isyan edemem. Yardımcım O'dur!"* buyurarak yaptığı işin sevk-i ilahi ile olduğuna işaret ederek onu sakinleştirdi.[59]

Derkenar

Hudeybiye Antlaşması'na göre

1. Müslümanlar bu yıl Kâbe'yi ziyaret etmeden geri dönecek, ancak bir yıl sonra ziyaret edecek ve Mekke'de üç gün kalacaklardır. Bu esnada yanlarında sadece yolcu kılıcı bulunduracaklar, Müşrikler ise o sırada şehri boşaltacaklardır.
2. Medinelilerden biri Mekke'ye iltica ederse Müslümanlara iade edilmeyecek, fakat Mekkelilerden biri Medine'ye iltica ederse geri verilecektir.
3. Müslümanlarla Mekkeliler arasında on yıl savaş yapılmayacak, Arap kabileleri istedikleri tarafla ittifak yapabileceklerdir.

(Buhârî, Cizye, 19; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 603- 605.)

55 Buhârî, Meğâzî, 35; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 572-600.
56 Buhârî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebî, 7; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 329.
57 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 331-332.
58 Müslim, Cihad ve's-siyer, 90-93.
59 Müslim, Cihad ve's-siyer, 94; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 608.

 YORUMLAYALIM

Hudeybiye Antlaşması'nın imzalandığı esnada Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebu Cendel, ayakları zincirle bağlı bir hâlde antlaşmanın yapıldığı yere geldi. Ebu Cendel, antlaşmadan önce Müslüman olmuş, ancak babası tarafından hapsedilmişti. Babasının yokluğunda bir fırsatını bulup kaçarak Müslümanlara sığındı. Antlaşma gereği Peygamberimiz(s.a.v.) Ebu Cendel'i babasına iade etmek zorunda kaldı. Ebu Cendel'in: "Ya Resulallah! Ey Müslümanlar! Siz beni, bana eziyet etsinler, işkencelere uğratsınlar diye mi bunlara teslim ediyorsunuz? Siz, benim eziyet çekmeme rıza mı gösteriyorsunuz?" şeklindeki feryatları Allah Resulü(s.a.v.) ve Müslümanları üzdü. Hz. Peygamber, babası tarafından alınan Ebu Cendel'e: "Biraz daha sabret! Allah Teâlâ'dan bunun mükâfatını bekle! Şüphesiz Allah bir genişlik ve çıkar yol halk edecektir! Biz vermiş olduğumuz söze vefasızlık edemeyiz!" buyurarak teselli etti.

(İbn Hişâm, es-Sîre, C. 3, s. 332-333; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 608-609.)

Yukarıda verilen Ebu Cendel örneğinden hareketle Hz. Peygamber'in sözünde durmaya verdiği önemi yorumlayınız.

Allah Resulü(s.a.v.) ashâbına kurbanlarını kesip ihramdan çıkmalarını emir buyurdu. Sahabiler sonsuz hürmet ve muhabbetlerine rağmen Hz. Peygamber'in sözlerini duymazdan geldiler. Resulullah(s.a.v.) üç kez tekrarlamış olduğu hâlde ne kurbanlarını kestiler ne de ihramdan çıktılar. Ashâbın bu tavrına son derece üzülen Allah Resulü(s.a.v.) çadırına döndü. Hz. Peygamber'in üzüntüsüne şahit olan eşi Hz. Ümmü Seleme "Ya Resulallah! Kimseye bir şey deme! Kalk kurbanını kes ve ihramdan çık! Onlar seni takip edeceklerdir." diye tavsiyede bulundu. Nitekim öyle de oldu.[60]

Allah Resulü(s.a.v.) ve ashâbı Hudeybiye'den ayrıldığında bir tarafta Mekkelilerle barış yapmanın sevincini, diğer tarafta umre yapamadan dönmenin ve Ebu Cendel'i müşriklere iade etmenin üzüntüsünü yaşıyorlardı. Dönüş yolunda yakında büyük fetihlere kavuşacaklarını müjdeleyen "**Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik...**"[61] ayetinin nazil olması gönüllerini ferahlattı.

Hudeybiye Antlaşması ile müşrikler İslam devletini resmen tanımış oluyorlardı. Bu durum Müslümanlar için büyük bir siyasi zaferdi. Ayrıca bu antlaşma sonraki fetihler için bir başlangıç olmuştur. Barış ortamı sayesinde Halid b. Velid ve Amr b. Âs gibi müşriklerin ileri gelenleri başta olmak üzere pek çok kişi İslam'a girmiştir. Hudeybiye Antlaşması'ndan Mekke'nin fethine kadar geçen iki sene zarfında Müslüman olanların sayısı, Hz. Muhammed'in(s.a.v.) peygamber olarak gönderilişinden bu antlaşmanın yapıldığı zamana kadar geçen yaklaşık yirmi sene içinde Müslüman olanlardan çok daha fazla olmuştur. Hudeybiye'den dönen sahabilerin sayısı bin dört yüz iken iki sene sonra Mekke'nin fethinde bu sayı on bini bulmuştu.

 SÖZ SİZDE

"Olur ki bir şey hoşunuza gitmezken, sizin için o hayırlı olur ve bir şeyi istediğiniz hâlde, o hakkınızda şer olur. Allah bilir, siz bilemezsiniz!"

(Bakara suresi, 216. ayet.)

Hudeybiye Antlaşması'nın sonuçlarını da dikkate alarak yukarıdaki ayetle ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

60 Buhârî, Şurût, 15; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 613; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 333.
61 Fetih suresi, 1. ayet.

Allah Rasulü(s.a.v.) **“Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın...”**[62] ayetinin nazil olmasıyla antlaşmadan bir yıl sonra eda edemedikleri umreyi kaza etmek üzere Müslümanlara hazırlanmalarını emretti. Hicretin yedinci yılı Zilkâde ayında Medine’den yola çıkıldığında Hudeybiye’de bulunmayanların da katılmasıyla Kâbe’yi ziyarete gidenlerin sayısı iki bini geçti. Hicretten sonra Müslümanların bu ilk Kâbe ziyaretine “Umretü’l-kaza” adı verilmiştir.[63]

2.8. Mekke’nin Fethi

Hudeybiye Antlaşması’na göre Arap kabileleri istedikleri tarafla ittifak yapabileceklerdi. Buna göre Bekiroğulları kabilesi Mekkelilerle, Huzâa kabilesi ise Müslümanlarla ittifak yapmıştı. Bekiroğulları ile Huzâalılar arasında İslam öncesine dayanan bir düşmanlık vardı. Antlaşmanın üzerinden on sekiz ay geçmişti ki Bekiroğullarından bir grup Mekke yakınlarında bulunan Huzâalılara aniden baskın düzenledi. Saldırıya uğrayan Huzâalılar, Mescid-i Haram’a sığındılarsa da onları takip eden adamlar haremin hürmetini ihlal ederek kabile reisleri de dâhil olmak üzere yirmi üç kişiyi katlettiler. Kureyşliler de saldırı esnasında Bekiroğullarına silah yardımında bulunmuşlardı. Huzâalıların, bu olayı Hz. Peygamber’e bildirmesi üzerine Allah Rasulü(s.a.v.) Mekke’ye bir elçi göndererek onlardan ya öldürülenlerin diyetlerini vermelerini ya da Bekiroğullarıyla olan ittifaklarından vazgeçmelerini istedi. Aksi hâlde aralarındaki antlaşmanın geçersiz sayılacağını bildirdi. Mekkeliler ilk önce Hz. Peygamber’in teklifini kabul etmeyip savaşacaklarını bildirdiler. Ancak daha sonra antlaşmayı bozduklarına pişman olup yenilemek üzere Ebu Süfyan’ı Medine’ye gönderdiler. Ebu Süfyan Hz. Peygamber ile görüşüp barışın yenilenmesini istediyse de olumlu bir sonuç alamadı. Antlaşmayı tek taraflı yenilediğini ilan ederek Mekke’ye döndü.[64]

Görsel 4.6: *Fetih suresi, 1. ayet (Hat: İsmail Hakkı Altunbezer)*

Hudeybiye Antlaşması daha ikinci yılı dolmadan Kureyşliler tarafından bozulmuş ve Mekke’nin Fethi’ne zemin hazırlamıştı. Hz. Peygamber büyük bir gizlilikle sefer hazırlıklarını başlatarak ittifak kurduğu kabilelere haber gönderip sefer için hazırlanmalarını istedi. Hicretin sekizinci yılı Ramazan ayında on bin kişilik bir ordu ile Medine’den çıkan Allah Resulü(s.a.v.), yolda katılan birliklerle on iki bine ulaşan İslam ordusuyla gizlilik içerisinde Mekke yakınlarındaki Merrü’z-zahrân’da karargâh kurdu. Sonra da ordunun haşmetini müşriklere göstermek için gece binlerce meşale yakılmasını emretti.[65]

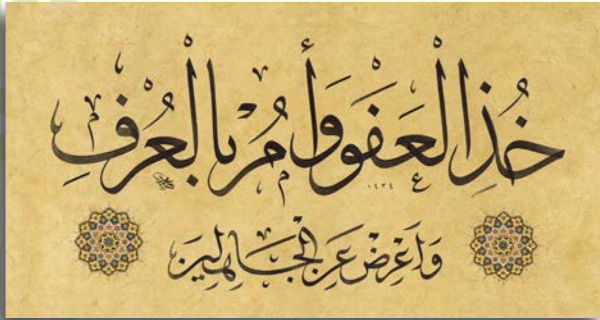
Merru’z-zahrân’a gelinceye kadar İslam ordusundan haberi olmayan Mekkeliler, gözleri kamaştıran manzara karşısında şehrin çepeçevre sarıldığını anlayıp korkuya kapıldılar. Ebu Süfyan ve birkaç Mekkeli durumu anlamak maksadıyla Müslümanların karargâhına yaklaştıklarında gözcüler tarafından yakalanıp Resulullah’ın(s.a.v.) yanına getirildiler. Ebu Süfyan İslam ordusunun azametini gördükten sonra Mekke’nin tesliminden başka çare olmadığını anlayarak gönülsüz de olsa Müslüman olduğunu açıkladı. Bunun üzerine Allah Rasulü(s.a.v.) onu taltif etmek ve kalbini İslam’a ısındırmak için Mekke halkının emniyette olacağı yerleri sayarken Ebu Süfyan’ın evini de zikretmiş *“Kim ki Mescid-i Haram’a girerse emniyettedir. Kim ki evinden dışarı çıkmazsa emniyettedir. Kim ki Ebu Süfyan’ın evine sığınırsa o da emniyettedir!”* buyurmuştu.[66]

Ebu Süfyan, Mekke’ye döner dönmez Kureyşlilere Hz. Peygamber’in sözlerini ileterek Müslümanlara karşı koymanın imkânsız olduğunu, şehir halkının teslim olmaktan başka bir çaresi

62 Bakara suresi, 196. ayet.
63 Buhârî, Meğâzî, 43; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 12-14.
64 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 783-795; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 31-39.
65 Buhârî, Meğâzî, 48; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 44.
66 Ebu Dâvûd, Harac ve’l-imâre, 24-25; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 818-820.

olmadığını bildirdi. Müşriklerin ileri gelenlerinden birkaçı savaşmak için halkı kışkırtmaya çalıştıysa da çoğunluk evlerine çekildi. Bazıları ise Mescid-i Haram'a ve Ebu Süfyan'ın evine sığındı. Rasulullah(s.a.v.) hazırlıklar tamamlanınca Zî Tuvâ denilen yerde ordusunu Halid b. Velid, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ubade ve Ebu Ubeyde b. Cerrah komutasında dört kola ayırıp her birinin Mekke'ye gireceği yerleri tayin etti. Ardında da *"Sakın savaşa girmeyin, saldırıya uğrayıp mecbur kalmadıkça kan dökmeyin..."* emrini verdi.[67]

Halid b. Velid'in Mekke'ye girdiği yerde olan küçük bir çatışma dışında İslam ordusu hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi. Kan dökülmeden Mekke'yi fethetmek Allah Rasulü'nü(s.a.v.) oldukça memnun etmişti. Hz. Peygamber, sekiz yıl önce gizlice ayrılmak zorunda kaldığı Mekke'ye büyük bir ihtişamla girerken Fetih suresini okuyordu. Ashâbıyla birlikte Kâbe'yi tavaf etti. Ardından "**Hak geldi, batıl yok oldu!..**"[68] ayetini okuyarak Kâbe'yi putlardan temizledikten sonra orada namaz kıldı. Böylece Kâbe yıllar sonra asli hüviyetine kavuşarak tevhid inancının merkezi hâline geldi.[69]

Görsel 4.7: *A'râf suresi, 199. ayet (Hat: Mehmet Özçay)*

Allah Resulü(s.a.v.), Kâbe etrafında toplanıp merak ve endişe içerisinde haklarında verilecek kararı bekleyen Mekkeliler için **"(Resulüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir."**[70] emri gereğince umumi af ilan etti. Aralarında Ebu Cehil'in oğlu İkrime, Ebu Süfyan'ın eşi Hind, Hz. Hamza'yı şehit eden Vahşi olmak üzere Müslümanlara yaptıkları işkencelerden dolayı öldürülmesi emredilen birçok kişi de affedildi.[71]

Hz. Peygamber, Attâb b. Esîd'i Mekke valiliğine, Muaz b. Cebel'i de yeni Müslüman olan Mekkelilere Kur'an'ı ve dinî esasları öğretmekle görevlendirdi. "*Fetihten sonra hicret yoktur.*" sözüyle Mekke'nin fethiyle birlikte Medine'ye hicretin sona erdiğini belirterek muhacirlerle beraber Medine'ye döndü.[72]

DEĞERLENDİRELİM

Mekke'nin Fethi'nin İslam'ın yayılmasına etkisini değerlendiriniz.

2.9. Huneyn Gazvesi

Taif çevresinde yaşayan Hevazin ve Sakif kabileleri, Mekke'nin fethiyle Hz. Muhammed'in(s.a.v.) üzerlerine gelmesine fırsat vermeden Müslümanlara ani bir saldırı düzenlemeye karar verdiler. Civardaki bazı kabilelerin de katılmasıyla Malik b. Avf komutasında yirmi bin kişilik bir ordu hazırladılar. Askerleri cesaretlendirmek ve savaş alanından kaçmalarını engellemek için kadın, çocuk ve hayvanlarını da dâhil ettikleri orduyla Huneyn'de karargâh kurdular.[73]

67 Buhârî, Meğâzî, 48; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 823-825; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 47.
68 İsrâ suresi, 81. ayet.
69 Müslim, Cihad ve's-siyer, 87; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 825-830.
70 A'râf suresi, 199. ayet.
71 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 54-55; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 136-137.
72 Buhârî, Meğâzî, 53; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 143.
73 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 885-889; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 80-82.

Allah Resulü(s.a.v.), Hevazin ve Sakiflilerin büyük bir ordu topladıklarını haber alınca, hicretin sekizinci yılında on iki bin kişilik ordusuyla Mekke'den düşmanın toplandığı mevkiye doğru hareket etti. Ordunun iki binini Mekkeliler teşkil ediyordu. Ayrıca Kureyş'in ileri gelenlerinden seksen kadar müşrik de hangi tarafın galip geleceğini bizzat görmek ve elde edilen ganimetten istifade amacıyla orduya katılmıştı. İlk kez böyle bir güce ulaşan Müslümanlar böyle bir ordunun asla yenilmeyeceğine dair düşüncelerini dile getirdiler. Hz. Peygamber, bu duyduklarından hoşlanmadığını tavırlarıyla belli etti. Hâlbuki Müslümanlar, Allah'ın yardımıyla birçok kez az bir kuvvetle kendilerinden hem sayıca hem de silahça kat kat üstün bulunan birçok kalabalığı mağlup etmişlerdi. Allah Resulü(s.a.v.) ordusuyla Huneyn'e vardığında düşman askerleri vadinin iki tarafında pusu kurmuş Müslümanları bekliyorlardı. Seher vakti, düşmanın varlığından habersiz Halid b. Velid'in komutasındaki öncü birlikleri vadide ilerlerken ansızın düşman oklarına hedef oldu. Neye uğradıklarını anlamayan Müslümanlar, geri çekilmek zorunda kaldılar. Öncü kuvvetlerin geri çekilmesi İslam ordusunun dağılmasına neden oldu. Hz. Peygamber, kaçışan Müslümanlara, *"Ey insanlar! Nereye gidiyorsunuz? Bana doğru geliniz! Ben, Allah'ın Resulüyüm! Ben, Muhammed b. Abdullah'ım!"* diye sesleniyordu. [74]

SÖZ SİZDE

"Andolsun ki Allah, birçok yerde ve Huneyn Savaşı'nda size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resulü ile müminler üzerine sekinetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır."

(Tevbe suresi, 25-26. ayetler.)

Müslümanların gurura kapılmasının sebeplerini ve sonuçlarını ayet-i kerimeye bakarak açıklayınız.

İslam ordusunun beklenmedik bir bozgunla karşı karşıya kalması anında Kureyşlilerin henüz Müslüman olmayanlarından bazıları Hz. Peygamber'i öldürmeyi bile düşünmüştü. Hz. Abbas'ın Resulullah'ın(s.a.v.) emriyle gür bir sesle "Nereye gidiyorsunuz? Resulullah'ı kime terk ediyorsunuz?" diyerek seslenmesini duyanlar Peygamberimizin(s.a.v.) etrafını sararak var güçleriyle düşmanın üzerine saldırdılar. Hz. Peygamber'in çabaları ile toparlanıp düşmana karşılık veren İslam ordusu, düşmanı bozguna uğrattı. [75]

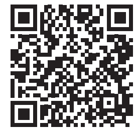
Allah Resulü(s.a.v.), bozguna uğrayan düşmanın takip edilmesi için Evtâs'a sığınan Hevazinliler üzerine Ebu Âmir komutasında bir birlik gönderdi. Çarpışmalar sonucunda düşman oradan kaçarak Taif'e sığındı. Sakifliler de memleketleri olan Taif'e çekilmişlerdi. Hz. Peygamber, Huneyn ve Evtâs'ta ele geçen ganimet ve esirleri Mekke'ye yaklaşık 16 km. mesafede Cirâne denilen yerde muhafaza altına aldıktan sonra ordusuyla Taif'i kuşattı. Etrafı surlarla çevrili eski bir şehir olan Taif'in muhasarası yirmi günden fazla sürdü. Müslümanlar, mancınıkla kale duvarlarını yıkmaya çalışsalar da kaleyi fethedemediler. Allah Resulü(s.a.v.) *"Allah'ım, Sakif'e hidayet nasip et, onları bize gönder."* duasıyla muhasarayı kaldırıp ganimetleri dağıtmak üzere Cirâne'ye döndü.[76]

Müslümanlar Huneyn savaşında çok sayıda esir ve ganimet elde etmişlerdi. Alınan esirler arasında Peygamber Efendimizin sütkardeşi Şeyma da vardı. Allah Resulü(s.a.v.), beraber büyüdüğü sütkardeşine vefa gösterip hediyeler vererek ikramda bulundu. Hz. Peygamber ganimetlerin beşte birini Beytülmal'e ayırarak geri kalanını savaşa katılanlar arasında paylaştırdı.[77]

74 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 83-86.
75 Müslim, Cihâd, 76-81; Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 897-899.
76 Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 924-938; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 97-128.
77 Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 944-946; İbn Hacer, el-İsâbe, C 4, s. 344.

***Görsel 4.8:** Necid Çöllerinden Medine'ye şiirinden bir bölüm*
(Hat: Mehmet Arif Vural)

M. Akif Ersoy'un bu şiirine yandaki linkten ulaşabilirsiniz.

3. Nifak ve Münafıklar

Hz. Peygamber'in İslam davetinde Medine'de karşılaştığı en büyük problemlerden birisi münafıkların sebep olduğu nifak hareketleridir. Müslümanlar siyasi bir güç olarak tarih sahnesinde yer almaya başladığında Medinelilerin bir kısmı siyasi ve maddi sebeplerden dolayı inanmadıkları hâlde Müslüman gözükmüşlerdi.[78]

Kur'an-ı Kerim'de münafık kelimesi iki farklı tipteki insan için kullanılır. İlki; halis münafıklar olup bunlar, aslında inanmadıkları hâlde Allah'a[(c.c.)] ve ahiret gününe iman ettik, derler. İkincisi; zihin karışıklığı veya irade zayıflığı yüzünden imanla küfür arasında gidip gelen, şüphe içinde bocalayan, imandan çok küfre yakın olan insanlardır. Münafıkların nasıl bir karaktere sahip

78 bk. Hülya Alper, "Münafık", DİA, C 31, s. 566.

oldukları ve olaylar karşısındaki durumlarını Allah Teâlâ benzetmeler yoluyla en güzel şekilde tasvir etmiştir. Allah Resulü(s.a.v.) ise münafıkların ruh hâllerini *"Münafık, iki sürü arasında gidip gelen şaşkın koyun gibidir. Bir o sürüye gider, bir bu sürüye!"* şeklinde anlatır.[79]

Medine'de lider olmak üzereyken İslam'ın şehirde yayılmasıyla siyasi nüfuzunu yitiren Abdullah b. Übey b. Selül Münafıkların başını çekiyordu. O, Bedir Savaşı'nda Müslümanların galip gelmesiyle Müslüman olduğunu ilan edenlerdendi. Ancak eski itibarını korumak amacıyla gizli bir muhalefet cephesi oluşturarak hayatının sonuna kadar Hz. Peygamber'e düşmanlık besledi. Allah Resulü'nün(s.a.v.) Medine'deki tebliğ faaliyetlerinden rahatsızlığını açıkça dile getirmekle kalmayıp şahsına yönelik karalama faaliyetleri başlattı. Münafıklar Hz. Peygamber'i zemmeden ve şahsiyetini zedeleyen ifadeler kullanıyor, durum Resul-i Ekrem'e intikal ettiğinde de bir şey söylemediklerini savunarak iddiaları yalanlıyorlardı. Bir gazve esnasında Abdullah b. Übey çevresindekilere "Ey topluluk! Muhammed'in yanındakilere hiçbir şey vermeyin ki etrafından dağılsınlar." demesi üzerine **"Onlar: Allah'ın elçisinin yanında bulunanlar için hiçbir şey harcamayın ki dağılıp gitsinler, diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar. Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler."** ayetleri nazil oldu.[80]

Derkenar

Nifak, dine bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmak şeklinde tanımlanır. Münafık ise inanmadığı hâlde inanmış görünen, Müslüman görünüp Allah'a(c.c.), Resulü'ne(s.a.v.) ve iman edenlere düşmanlığını gizleyen kimselere denir.

(bk. İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, C 10, s. 359.)

Münafıklar İslam'a en büyük zararı verebilmek için her türlü yolu deniyorlardı. İslam kardeşliğini zedelemeye teşebbüs etmek, İslami değerlerle alay etmek, İslam düşmanlarıyla gizli ittifaklar kurmak, emre itaatsizlik göstererek ordunun genel düzenini bozmaya çalışmak, Müslümanlar arasında fitne çıkarmak, savaştan kaçmak, Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunmak ve aile efradına iftiralar atmak bunların başında geliyordu. Abdullah b. Übey, Benî Müstalik Gazvesi'nde ensar ve muhacirleri birbirine düşürmeyi denemişti. Hz. Peygamber sefer boyunca ve Medine'ye dönüşte uyguladığı siyaset ile hem Abdullah b. Übey'in kavmi içindeki itibarını sarsıp dolaylı olarak cezalandırmış hem de münafıkların ordu içerisinde çıkarmaya çalıştıkları kargaşa ve iç savaşı engellemişti. Ayrıca Müslümanlara münafıklara karşı takınılması gereken tavrın nasıl olması gerektiğini de göstermiştir.[81]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Onların durumu, karanlık gecede bir ateş yakan kimse misalidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır; artık hiçbir şeyi görmezler. Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler. Yahut gökten sağanak hâlinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Hâlbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır. O esnada şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar. Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kadirdir."

(Bakara suresi, 17-20. ayetler.)

79 bk. Tevbe suresi, 45 ayet; Münafikûn suresi, 4. ayet; Müslim, Sıfatü'l-münafikîn, 17.
80 Münâfikûn suresi, 7-8. ayetler; Buhârî, Tefsir, 63; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 234-237.
81 Müslim, Tevbe, 56; Vâkıdî, Meğâzî, C, 2, s. 415-430; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 303-305.

YORUMLAYALIM

Sahabiler Benî Müstalik gazvesinde çıkardığı kargaşa sebebiyle Abdullah b. Übey'in öldürülmesini istemişti. Bunun üzerine samimi bir Müslüman olan oğlu Abdullah(r.a.) Allah Resulü'nün(s.a.v.) huzuruna çıktı: "Ya Resulallah! Babamın yaptıklarını işittim. Onu öldürmek istediğinizi haber aldım. Eğer bunu yapmak gerekiyorsa bana emredin, ben yapayım! Eğer onu benden başka biri öldürürse nefsime hâkim olamam da bir kâfir sebebiyle bir mümini öldürerek cehenneme müstahak olurum!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Hayır, bilakis ona lütfederiz ve bizimle beraber kaldığı müddetçe onunla iyi arkadaşlık ederiz" diyerek bir münafığın iman eden oğlunun gönlünü almıştı.

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 305.)

Metne bakarak Hz. Peygamber'in münafıklarla mücadele metodunu yorumlayınız.

Münafıklar cihattan geri kalmak için çeşitli bahaneler ileri sürerlerdi. Özellikle savaş alanlarında düzeni bozma girişiminde bulunuyorlardı. Uhud Savaşı'nda Abdullah b. Übey "Muhammed bizim sözümüze itibar etmiyor." bahanesiyle beraberindeki yaklaşık üç yüz kişiyle ordudan ayrılarak Müslümanların ordu düzenini bozmuş, onları müşrikler karşısında yardımsız bırakmıştı. Bir yandan Hıristiyan liderlerden destek alırken diğer yandan gizlice Kureyş müşrikleri ve Medine Yahudileriyle dostluk antlaşmaları yaptı. Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyş müşrikleri ile olan ilişkilerini açığa vururken Nadir ile Kurayza Yahudilerini Müslümanlara karşı savaşa teşvik etti. Hz. Peygamber, onun Mekkeli müşriklerle yaptığı nifak hareketlerini Hudeybiye Antlaşması ile kısmen, Mekke'nin fethiyle ise tamamen etkisiz hâle getirdi. Medine'de birlikte hareket ettiği Yahudilerin şehirden sürülmesiyle oradaki faaliyetleri de sona erdi.[82]

Münafıklar uzak yerlerde oturanların Mescid-i Nebi'ye gelemedikleri gerekçesiyle bir mescit yaptırmışlardı. Asıl gayeleri, Tebük Seferi dolayısıyla zirveye çıkan nifak için üs olarak kullandıkları bu yeri, daha rahat hareket edebilmek adına merkez hâline getirmekti. Kur'an'da "Mescid-i Dırar" olarak geçen bu mekânın meşruiyet kazanması amacıyla da Hz. Peygamber'i namaz kıldırması için davet etmişlerdi. Tebük Seferi dönüşü Allah(c.c.), bu mescidin hakikatini resulüne haber vererek orada asla namaz kılmamasını emretmesi üzerine Resulullah(s.a.v.) bu mescidi yıktırarak münafıkların örgütlenmesine fırsat vermemişti.[83]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Münafıklar arasında bir de müminlere zarar vermek, hakkı inkâr etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulü'ne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescit kuranlar ve bununla iyilikten başka bir şey istemedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder. Onun içinde asla namaz kılma! İlk günden takva üzerine kurulan mescit içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."

(Tevbe suresi, 107-108. ayetler.)

Hz. Peygamber, münafıklara karşı uyguladığı mücadele metoduyla nifak hareketlerini kökünden kurutmaya çalışmış sonunda sayılarını ve etkilerini çok aza indirmiştir. Medine'de kurduğu otorite ile nifakın eyleme dönüşmesine fırsat vermemiş, çıkan nifak hareketlerini de kısa sürede önlemiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim'in münafık tanımlamasına giren insanları Resulullah(s.a.v.)

82 Buhârî, Meğâzî, 17; İbn Hişâm, C 3, s. 68-70, 199, 226.
83 bk. Tevbe suresi, 107-110. ayetler; Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 1048-1049.

bu sıfatla damgalamamış, hiç kimseye münafık diye hitap etmemiş ve bunu müminlere de yasaklamıştır. Bulunduğu bir mecliste, Mâlik b. Duhşun adlı sahabiyi "O, Allah ve Resulü'nü sevmeyen bir münafıktır." diye itham eden bir kişiyi uyarmış, diliyle Allah'a(c.c.) inandığını söyleyen ve O'nun rızasını dileyen kişiye Allah'ın(c.c.) cehennemi haram kıldığını söylemiştir.[84] Çok defa münafıklara sadece manevi müeyyide uygulamış, onların hukukuna riayet ederek kendilerine düşman muamelesi yapmamıştır. Ayrıca nifak problemini İslam toplumunun bir iç meselesi olarak değerlendirmiş, siyasi mahiyette başlayan nifakın itikadi hüviyete bürünmemesi için azami gayret gösterip münafıkların kendi aralarında giderek kuvvet kazanmasını önlemiştir. Resul-i Ekrem'in belirli konularda münafıklara izin vermesini ve suçlarını affetmesinin altında Abdullah b. Übey'in çevresinde bulunan kişilerin nifaktan uzaklaştırılması siyaseti yatmaktadır. Bununla birlikte Uhud Savaşı'nı terk eden Abdullah b. Übey ve arkadaşları Hamrâü'l-esed Gazvesi'ne katılmak istediklerinde onlara izin vermemiştir.[85]

TARİHTEN BİR SAYFA

Hz. Peygamber, toplumsal birliği sağlamak ve İslam'a sempati duyanları incitmemek düşüncesiyle münafıklarla iyi ilişkiler içerisinde bulunmaya çalışmıştır. Hatta münafıkların reisi Abdullah b. Übey için bile "Bizimle beraber olduğu sürece onunla arkadaş olur, sohbet ederiz" demiştir. Adullah b. Übey öldüğünde oğlunun isteği üzerine Hz. Peygamber gömleğinin cenazenin üzerine örtülmesine müsaade etmiş ve cenaze namazını kıldırmıştır. Ancak daha sonra "Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Resulünü inkâr ettiler ve fasık olarak öldüler." (Tevbe suresi, 84.) ayetinin nazil olmasıyla bundan menedilen Allah Resulü de(s.a.v.) başka bir münafığın cenaze namazını kılmayarak münafıklara karşı net bir tavır takınmıştır.

(Buhârî, Libas, 8; Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 421.)

Hz. Peygamber münafıkların önemli konumlarda bulunmasına da müsaade etmemiştir. Münafıkların karakterlerini ve faaliyetlerini açıklayarak ashâbını uyarmıştır. Nazil olan ayetler ve Allah Resulü'nün(s.a.v.) münafıklar hakkında söyledikleri sahabiler için uyarı mahiyetinde olmuştur. Böylece Müslümanlar münafıklara ve fitnelerine karşı daha dikkatli davranmışlardır. Münafıklar iman etmiş göründüklerinden Müslümanların sahip olduğu tüm haklardan yararlanmışlardır. Hz. Peygamber de onlara Müslüman muamelesi yapmış, müsamahakâr davranıp mazeretlerini kabul etmiştir. Tebük Seferi'ne katılmayıp Medine'de kaldığı için özür beyan eden seksen kadar münafığın sefer dönüşü af taleplerini kabul etmiştir. Bu durum, Allah'ın(c.c.) artık onları beraberinde savaş için çıkarmamasını emir buyurmasıyla son bulmuştur.[86]

YAZALIM

"Mümin, günahını üzerine düşecek bir dağ gibi görür ve korkar. Münafık ise burnunun üstüne konmuş bir sinek gibi görür (Günahını umursamaz hafife alır)."

(Buhârî, Daavât, 4.)

Hadis-i şeriften yola çıkarak bir kompozisyon yazınız.

84 Buhârî, Et'ime, 15.
85 H. Ahmet Sezikli, "Münafık", DİA, C 31, s. 568; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 338-339.
86 bk. Tevbe suresi, 81, 83. ayetler; Buhârî, Meğâzî, 80; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 160.

Hz. Peygamber Medine Dönemi'nde münafıkların önce dışarıdan aldığı desteklerini keserek onları yalnızlığa itmiş, Müslümanlar arasında kurduğu kardeşlik ve birlik şuuruyla iç huzuru ve güvenliği sağlamıştır. Böylece Allah Resulü'nün(s.a.v.) vefatına yakın dönemde münafıkların toplum içerisindeki etkileri azalmıştır.

EŞLEŞTİRELİM

Münafıkların Kur'an-ı Kerim'de belirtilen özelliklerinin aşağıda verilen ayetlerden hangisinde geçtiğini Kur'an-ı Kerim'den bularak eşleştiriniz.

1	Yalancılık ve yalanlarını yeminle doğrulama		Âl-i İmrân suresi, 167-168. ayetler
2	Riyakârlık		Nisâ suresi, 81-89. ayetler
3	Korkaklık		Bakara suresi, 8-16. ayetler
4	Kararsızlık ve tereddüt		Tevbe suresi, 56-57. ayetler
5	Ahde vefasızlık		Nisâ suresi, 143. ayet
6	Müminlerle alay etme		Münafikûn suresi, 1-2. ayetler
7	Fitne çıkarma ve tahrik etme		Tevbe suresi, 79. ayet

4. Diğer Din Mensuplarıyla Münasebetler

Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in İslam davetinin ilk muhatapları putperest inanca sahip müşriklerdi. Allah Resulü'nün(s.a.v.) şirki ortadan kaldırmayı amaçlayan tevhid mücadelesi Mekke'de on iki yıl boyunca devam etti. Medine'ye hicretten sonra Hz. Muhammed(s.a.v.) müşrik Araplar dışında farklı inanç gruplarıyla karşı karşıya geldi. Bunların ilki **ehl-i kitap**tan olan Medineli Yahudilerdi. Daha sonra gelişen hadiselerle birlikte İslam'ın bölgedeki siyasi gücünün artmasına bağlı olarak Hıristiyanlarla da temasa geçilmiş oldu.

SÖZ SİZDE

"Ehl-i kitap onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir grup bile bile gerçeği gizler."

(Bakara suresi, 146. ayet.)

Ehl-i kitabın Hz. Peygamber'e bakışını ayetin ışığında açıklayınız.

4.1. Yahudiler

Kendilerinin seçilmiş bir millet olduklarını iddia eden Yahudiler, çok eski zamanlardan beri Medine'ye gelip yerleşmişlerdi. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde şehir nüfusunun hemen hemen yarısını Yahudiler oluşturuyordu. Şehirde Kaynuka, Kurayza ve Nadiroğullarıyla birlikte yirmiden fazla Yahudi kabilesi mevcuttu. Medine dışında en güçlü ve teşkilatlı Yahudi grubu ise Hayber'de bulunuyordu. Bölgenin siyasi ve iktisadi gücü Yahudilerin ellerinde bulunuyordu. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra orada yerleşik ve önemli bir nüfuza sahip Yahudilerle din özgürlüklerini ve temel haklarını güvence altına alan bir sözleşme imzalamış ve birlikte barış içerisinde yaşamanın kurallarını belirlemişti. Ancak, Yahudiler Hz. Peygamber'in Medine'de güçlenmesinden ve İslam'ın giderek yayılmasından korkup sahip oldukları konumlarını kaybetmekten endişeye kapıldılar. Peygamber Efendimiz zaman zaman onları İslam'a davet edip dostane ilişkiler kurmaya çalışmışsa da onlar bu davete düşmanlıkla karşılık vermişler, bununla da yetinmeyerek Müslümanların aleyhine çeşitli komplo ve hilelere başvurmuşlardı.[87]

87 bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 570-575; Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", DİA, C 43, s. 224.

Müslümanlarla yaptıkları antlaşma hükümlerine aykırı hareket eden ilk Yahudi kabilesi Kaynukaoğulları olmuştur. Kaynukaoğulları, Bedir Savaşı'ndan sonra Müslümanların elde ettikleri başarıyı Kureyşlilerin savaş tekniğini bilmemelerine bağlayarak olumsuz propagandaya başlayıp şehirde güvensizlik ortamı oluşturdular. Kaynukaoğulları çarsısında alışveriş yapan Müslüman bir kadına bir grup Yahudinin tacizde bulunması üzerine bir Müslümanın müdahale etmesiyle çıkan arbedede olayın müsebbiplerinden bir Yahudi öldürülmüş bir sahabi de şehit edilmişti. Bu olaya çok üzülen Hz. Peygamber Kaynukaoğullarından Medine Sözleşmesi'ne sadık kalmalarını istemişse de Yahudiler antlaşmayı bozduklarını açıklayarak savaşa hazırlandılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber hicretin ikinci yılında kalelerine çekilen Kaynuka Yahudilerini on beş gün sıkı bir kuşatma altında tuttu. Medine Yahudilerinin en cesurları olan Kaynuka Yahudileri Allah'ın(c.c.) kalplerine korku salmasıyla ümitsizliğe kapılıp Allah Resulü'nün(s.a.v.) hükmüne boyun eğeceklerini bildirerek teslim oldular. Hz. Peygamber onları bağışlayıp, Medine'den çıkmalarına karar verince mallarını ve silahlarını bırakarak Şam bölgesine yerleştiler.[88]

Görsel 4.9: *Yahudilerin din özgürlüğünün teminatı: Medine Vesikası*

Hicretten sonra Medine'den sürülen ikinci Yahudi kabilesi olan Nadiroğulları en kalabalık Yahudi grubu oluşturuyordu. Müslümanlarla Yahudiler arasında mevcut olan antlaşmaya göre taraflardan birinin ceza diyeti ortaklaşa ödenecekti. Uhud Savaşı'ndan sonra Peygamberimizin(s.a.v.) gönderdiği yetmiş öğretmen Bi'r-i Maune'de şehit edilmişti. İçlerinden sağ kurtulan Amr b. Ümeyye ise dönüş yolunda yanlışlıkla Müslümanlarla aralarında anlaşma bulunan Âmiroğullarından iki kişiyi öldürmüştü. Hz. Peygamber, antlaşmaya dayanarak Nadiroğullarının da diyete katılmasını istemek üzere bizzat onların mahallesine gitti. Nadir Yahudileri başlangıçta diyete ortak olacaklarını bildirdiler. Ancak Hz. Peygamber arkadaşlarıyla bir duvarın dibinde gölgelenirken üzerine bir taş yuvarlayarak onu öldürmeyi planladılar. Vahiy yoluyla Yahudilerin bu girişiminden haberdar olan Allah Resulü(s.a.v.), oradan ayrıldı.[89]

Hz. Peygamber bu suikast girişimi üzerine Muhammed b. Mesleme'yi elçi olarak gönderip on gün içinde Medine'yi terk etmelerini istedi. Bir taraftan da savaş hazırlıklarına başladı. Nadiroğulları önce şehri terk etmeye karar verdiyseler de münafıklardan Abdullah b. Übey'in kendilerine yardım vaadine inanarak bundan vazgeçtiler. Bunun üzerine hicretin dördüncü yılında Nadiroğullarının kalelerini kuşatan Hz. Peygamber, onları önce antlaşmaya davet etti. Ancak Yahudiler bunu kabul etmeyince kuşatma on beş gün sürdü. Herhangi bir yardımın gelmemesi üzerine Medine'den çıkmaya razı oldular. Yapılan antlaşma gereğince savaş malzemeleri hariç, develere yükleyebildikleri mallarını ve ailelerini alarak Hayber'e gittiler.[90]

Kaynuka ve Nadiroğullarının Medine'den çıkarılmasıyla şehirde sadece Kurayzaoğulları kalmıştı. Kurayza Yahudileri de Hendek Savaşı'nda müşriklere destek vererek Müslümanları şehrin savunmasında yalnız bıraktıkları gibi kadın ve çocukların olduğu bölgeye saldırıda bulunmuşlardı. Onların bu ihanetiyle Müslümanlar çok zor durumda kalmıştı. Hz. Peygamber hicretin beşinci yılında Hendek Savaşı'nın ardından Kurayzaoğullarını kuşatma altına aldı. Kalelerine çekilerek Müslümanları tahrik eden Kurayzalılar, kuşatmanın uzaması üzerine zor durumda kalarak çözüm arayışı içerisine girdiler. Eski müttefikleri olan Sa'd b. Muaz'ın vereceği karara razı olmak şartıyla teslim oldular. Sa'd(r.a.), Tevrat'ın hükmüne göre karar verilmesini isteyince Allah

88 Vâkidî, Megâzî, C 1, s. 176-180; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 50-53.
89 Vâkidî, Meğâzî, C 1, s. 363-366.
90 bk. Haşr suresi, 2. ayet; Buhârî, Meğâzî, 14; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 199-201.

Resulü(s.a.v.) yetişkin erkeklerin savaş suçu dolayısıyla öldürülmesine, kadınların ve çocukların esir alınmasına, malların ise ganimet statüsünde değerlendirilmesine karar verdi.[91]

SÖZ SİZDE

Medine'deki Yahudilerin gösterdikleri düşmanlıklara karşılık Hz. Peygamber'in farklı uygulamalarda bulunmasının sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

Kurayza Yahudilerinin bertaraf edilmesiyle Medine, Yahudi tehdidinden kurtulmuştu. Ancak Müslümanlar için Yahudi tehlikesi hâlâ varlığını sürdürüyordu. Hz. Peygamber Medine'den sürülen Yahudilerin Hayber'e yerleşmeleri, müşriklerle birlikte hareket edip onlara destek vermeleri sebebiyle ticaret yolu üzerinde tehdit oluşturan bu duruma bir çözüm yolu arıyordu. Kurayzaoğullarının başlarına geleni öğrenen Hayber Yahudileri ise Fedek ve Vadi'l-kura Yahudileri, Gatafanlılar ve civar Arap kabileleriyle birleşerek Medine üzerine yürümeye karar vermişlerdi. Hz. Peygamber böyle bir hazırlığı haber alır almaz olayın doğruluğunu araştırmak üzere Abdullah b. Revaha başkanlığında bir heyeti Hayber'e göndererek barış teklifinde bulundu. Ancak onlar teklifi reddederek Müslümanlarla savaşmak için hazırlıklara başladılar. Peygamberimiz(s.a.v.) Hudeybiye Seferi'nden dönüp Medine'de bir ay kaldıktan sonra ashâbına Hayber'in fethi için hazırlanmalarını emretti. İki bin kişilik İslam ordusu hicretin yedinci yılında Medine'den hareket ederek gizlilik içerisinde üç günlük bir yolculuktan sonra Hayber'e vardı. Sabah olduğunda Müslüman ordusunu karşılarında gören Yahudiler korku içinde kalelerine kapandılar. Allah Resulü(s.a.v.) onları İslam'ı kabule ya da barış yapmaya çağırmasına rağmen onlar bu teklifleri reddettiler. Yirmi gün süren kuşatmadan sonra Yahudilerin Gatafanlılardan bekledikleri yardım gelmeyince Hayber fethedildi. Tevrat'a göre hüküm verilseydi bütün yetişkin erkekler kılıçtan geçirilecek, kadın ve çocuklar da köle yapılacaktı. Ancak Hz. Peygamber önce halkın tamamının canını bağışlayarak yanlarına hiçbir şey almadan kalelerini terk etmelerine izin verdi. Sonra kararını yumuşatarak arazilerinin işletilmesi, ürünlerinin yarısının Müslümanlara verilmesi kaydıyla Yahudileri Hayber'de bıraktı. Hayber Kalesi düşünce Fedek Yahudileri cizye ödemek karşılığında barış istediler. Hz. Peygamber, Hayber'in fethinden dönerken Yahudi yerleşim merkezi olan Vadi'l-kur'a ve Teyma Yahudileri ile cizye ödemek şartıyla anlaştı. Böylece Yahudilerin gücü kırılmış oldu.[92]

***Görsel 4.10:** Hayber Kalesi'nin kalıntıları*

Hayber'in fethi sırasında Yahudi reislerinden Sellâm b. Mişkem'in eşi Zeyneb bnt. Hâris, Hz. Muhammed'e(s.a.v.) zehir konulmuş et ikram etmiş ancak Allah Resulü(s.a.v.) daha ağzına aldığı ilk lokmada yemeğin zehirli olduğunu söyleyerek yemekten elini çekmişti. Etten yiyen bir sahabinin ölmesi üzerine Yahudi kadın suçunu itiraf etmiş ve kendi akrabaları tarafından öldürülmüştü.[93]

4.2. Hıristiyanlar

Allah Resulü'nün(s.a.v.) Hudeybiye Barışı'nı fırsat bilerek gönderdiği İslam'a davet mektuplarından ikisi Hıristiyan dünyasını temsil eden Bizans ve aynı inancı paylaşan Habeş hükümdarlarına yazılmıştı.

91 bk. Ahzâb suresi, 26-27. ayetler; Buhârî, Meğâzî, 30; Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 454-459.
92 Belâzürî, Fütûhu'l-büldân, s. 32-44.
93 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 352-353.

İslam davetinin önemli vasıtalarından olan mektuplardan biri Hâris b. Umeyr'in eliyle Bizans'a bağlı Busra Valiliği'ne gönderilmişti. Hâris, Suriye'de hüküm süren Gassânî emirlerinden Şurahbil b. Amr'ın kontrolündeki bölgeden geçerken yakalanıp öldürüldü. Allah Resulü(s.a.v.) elçilik teamüllerine aykırı olan bu hareketi savaş sebebi sayarak Zeyd b. Hârise komutasında üç bin kişilik bir orduyu Şam'a doğru harekete geçirdi. Müslümanlardan bölge halkını İslam'a davet etmelerini, kabul ederlerse savaşmamalarını, sözlerinde durmalarını, çocukları, kadınları, yaşlıları, ibadet eden din adamlarını öldürmemelerini istedi.[94]

Hz. Peygamber'in elçisini öldüren Gassan Meliki Şürahbil, Müslümanların kendi bölgesine doğru gelmekte olduğunu Bizans'a haber verdi. Bizanslıların yüz bin kişilik bir orduyla yola çıkması üzerine Müslümanlar durumu Hz. Peygamber'e bildirmeyi ve ondan gelecek habere göre hareket etmeyi düşündüler. Ancak Abdullah b. Revaha'nın düşman ordusunun büyüklüğünden korkarak geri durmak yerine savaşarak ya şehit ya da muzaffer olmayı isteyen konuşmasından sonra Mute'ye giderek cihat etmeye karar verdiler. Kendilerinden sayıca üstün olan bir ordu karşısında kahramanca mücadele eden Müslümanların komutanları peş peşe şehit oldu. Bunun üzerine İslam sancağını Halid b. Velid aldı. Ordu içinde askerlerin yerlerinde yaptığı taktiksel değişiklik ile düşmanı yanıltan Halid'in sonrasında gerçekleştirdiği ric'at hareketi İslam ordusunun daha fazla zayiat vermesini önledi.[95]

Derkenar

Hz. Peygamber Mute Savaşı'nda şehit olan sahabilerini görevlendirirken şöyle buyurmuştu: "Zeyd b. Hârise ordunun komutanıdır. Şayet Zeyd öldürülürse Cafer b. Ebi Talib, Cafer öldürülürse Abdullah b. Revaha komutandır. Eğer Abdullah b. Revaha'ya da bir şey olursa Müslümanlar aralarından birini komutan seçsinler."

(Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 756.)

Hicretin dokuzuncu yılında, Bizans'ın Şam'da büyük bir ordu teçhiz ettiği ve kendilerine bağlı Arap kabilelerini de yanına almak suretiyle Hicaz topraklarına doğru büyük bir saldırı planladığı bilgisi Medine'ye ulaştı. Bu haberler üzerine Allah Resulü(s.a.v.) sefer hazırlığı yapılması için emir verdi. Fakat çıkılacak seferin sıcak yaz günleri ile hasat mevsimine denk gelmesi Müslümanların hem hazırlık hem de iştirakte zorlanmalarına sebep oldu. Nitekim yaşanan bu sıkıntılar sebebiyle orduya "Ceyşü'l-usre" yani zorluk ordusu adı verilmişti.[96]

TARİHTEN BİR SAYFA

Hz. Peygamber Gazvetü'l-usre diye isimlendirilen Tebük Seferi için imkânı olanlardan sadaka vermelerini istedi. Malının yarısını getiren Hz. Ömer, malının tamamını getiren Ebu Bekir(r.a.) için 'Hayırda ne zaman yarışsak beni geçmiştir.' dedi. Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ubade gibi isimler büyük miktarda bağışta bulundular. En büyük destek ordunun üçte birinin masraflarını karşılayan Hz. Osman'dan geldi. Mali bakımdan çok iyi durumda olmayan ancak hayırda yarışmak isteyen insanlar da orduyu desteklediler. Kadınlar güçleri nispetinde askerleri teçhiz etmek maksadıyla yüzük, küpe ve bilezikleriyle katkı sağladılar.

(Vâkidî, Meğâzi, C 3, s. 991-992.)

Allah Resulü(s.a.v.) sefer hazırlıklarını tamamlayarak otuz bin kişilik bir orduyla harekete geçti. Müslümanlar sıkıntılı bir yolculuğun ardından Tebük'e kadar ilerlediler. Ancak burada yirmi gün beklemelerine rağmen ne Rumlardan ne de onlara tabi olan Hıristiyan Araplardan herhangi birine rastlamadılar. Hz. Peygamber, Halid b. Velid komutasında dört yüz kişilik bir süvari kuvvetini yakın bir

94 Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 755-756; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 15.
95 Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 760-764; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 119-121.
96 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 471.

mevkide bulunan Dûmetü'l-cendel'deki Hıristiyan Kinde kabilesi üzerine sevk etti. Sonuçta Kinde ve bölge sakini diğer Araplar, Müslüman hâkimiyetini kabul ederek İslam devletine tabi oldular.[97]

Hz. Peygamber'in gönderdiği davet mektuplarından biri Necran bölgesinde yaşayan Hıristiyan topluluğa hitaben yazılmıştı. Allah Resulü(s.a.v.) mektubunda onları Müslüman olmaya davet etmiş, kabul etmezlerse, cizye vermelerini bunu da kabul etmezlerse savaşmak durumunda kalacaklarını bildirmişti. Necranlı Hıristiyanlar bu mektup üzerine daha sonra kalabalık bir heyeti Medine'ye gönderdiler. Bir ikindi vakti şehre ulaşan Necran heyeti, namazı henüz ikame etmiş olan Allah Resulü'nün(s.a.v.) bulunduğu Mescid-i Nebi'ye girdi. Kendi ibadetlerini gerçekleştirmek üzere doğuya yönelen heyeti, bazı sahabiler engellemek istedi. Ancak Hz. Peygamber onların ibadetlerini yapmalarına müsaade edilmesini emretti. Sonrasında yapılan görüşmelerde İslam davetini reddeden Necranlı Hıristiyanlar kendi dinlerinde kalarak cizye vermeye razı olduklarını beyan ettiler.[98]

SÖZ SİZDE

Tebük seferi hazırlıkları ve sonrasında nazil olan Tevbe suresi 29. ayetin hükmüne göre, Müslüman olmayı kabul etmeyen ehl-i kitap artık İslam devletine cizye ödeyecek böylece devletin tebaası olacaktı.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Medine İslam Devleti'nin ulaştığı siyasi güç ile ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

5. İslam'a Davet Mektupları

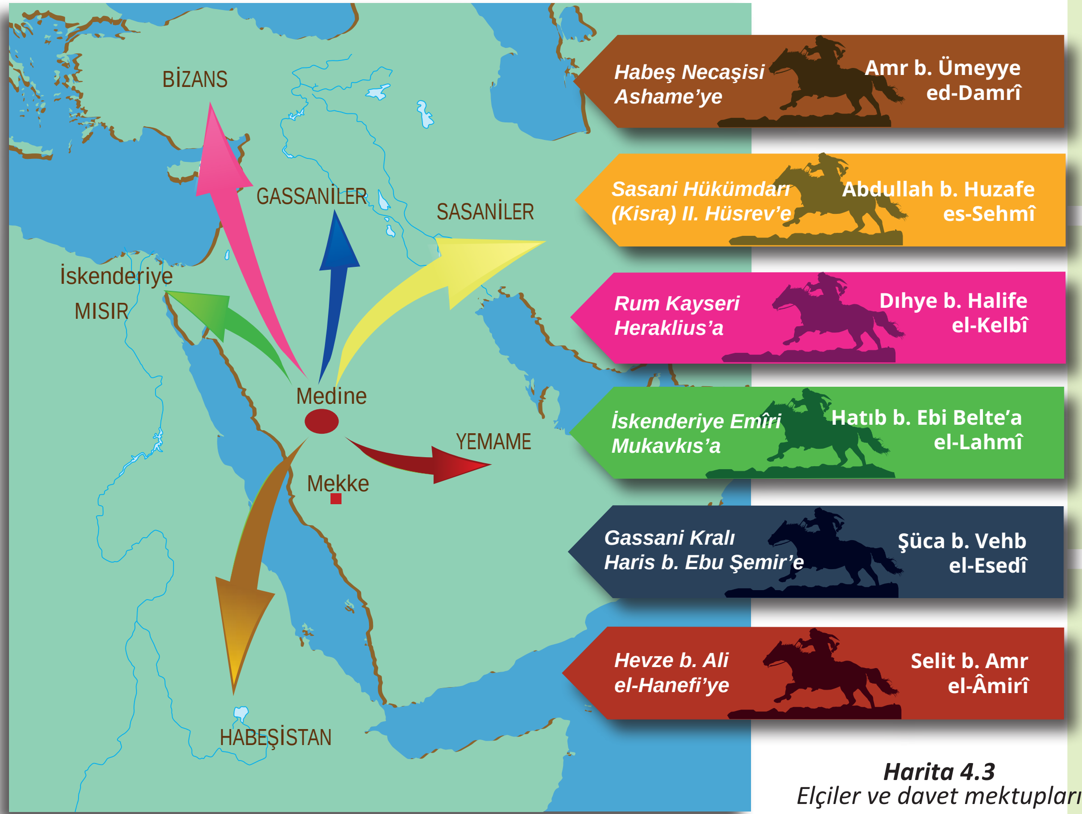
Hz. Peygamber Hudeybiye Antlaşması'yla ortaya çıkan barış ortamını değerlendirerek yakından uzağa tüm muhataplarına hicretin yedinci yılında İslam'a davet mektupları göndermeye başladı. Allah Resulü(s.a.v.) vefatına kadar geçen süre boyunca civar ülke hükümdarıyla Arap Yarımadası'nın çeşitli bölgelerindeki kabile reislerine ve nüfuzlu kişilere yüzden fazla elçiyi davet mektuplarıyla birlikte gönderdi. Dinî içerikli olan bu mektuplarda öncelikle İslam'a davet, dinî emir ve yasaklara uymaya teşvik, ahlaki esaslar ve zekât gibi hususlara yer verilmişti. Bunun yanı sıra Medine ile siyasi ilişkiler, savaş ve barış hâli, sınırlar ve mali meseleler de mektuplarda yer alan konular arasındaydı. Cizye ayetinin nazil olmasından sonra yazılan mektuplarda ise İslam hâkimiyetini tanımakla birlikte Müslüman olmayı kabul etmeyenlerden cizye alınacağı hususu yer aldı. Resulullah(s.a.v) davet mektuplarını götürecek olan elçilerin de gidecekleri bölgeleri tanıyan, dillerini bilen, fiziki ve ahlaki güzelliklere sahip, hitabet ve temsil yeteneği bulunan kişiler olmasına özen gösterdi. Diplomatik geleneği dikkate alarak "Muhammed Resulullah" yazılı bir gümüş yüzük yaptırıp mektupları bununla mühürledi.[99]

Görsel 4.11: *Heraklius'a gönderilen mektup (Hat: Ali Hüsrevoğlu)*

Hz. Peygamber Hudeybiye'nin hemen ardından Muharrem ayında, altı adet davet mektubunu elçileri aracılığıyla dönemin ileri gelen devlet başkanlarına yolladı. Allah Resulü(s.a.v) aynı gün içinde yola çıkan elçilerinden Dihye b. Halife'yi Bizans İmparatoru'na gönderdi. Hz. Dıhye'nin, o esnada Hıms'ta bulunan krala takdim ettiği davet mektubu şöyledir: "Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed'den Bizans imparatoru Heraklius'a. Hidayete uyanlara selam olsun. Seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman olursan kurtuluşa erersin. Ama bundan kaçınacak olursan

97 Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 1025-1026; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 150-152.
98 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 307-308.
99 bk. Kasım Şulul, Siyer-i Nebi, s. 499-500.

halkının günahını sen çekersin. **'Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz Müslümanlarız! deyiniz."**[100] Mektubu okuyan ve o sıralar Suriye'de bulunan Ebu Süfyan'dan Hz. Peygamber hakkında bilgi alan Heraklius, onun peygamber olduğuna kanaat getirerek Müslüman olma temayülü göstermişti. Ancak etrafındakilerin bu durumdan rahatsız olduğunu fark etmesi üzerine krallığı kaybetme endişesiyle Hz. Peygamber'e tabi olmayacağını açıklayan kral diplomatik kurallar çerçevesinde kabul ettiği elçiyi hediyelerle uğurladı.[101]

Harita 4.3
Elçiler ve davet mektupları

Hz. Peygamber, Amr b. Ümeyye'yi de Habeş Necaşisi Ashame'ye gönderdi. Necaşi şahsına gönderilen ve İslam'a davet eden mektubu okuduktan sonra şehadet getirerek Müslüman olduğunu ilan etti. Ayrıca o Hz. Peygamber'in Habeşistan muhacirleri ile ilgili talepleri doğrultusunda onların güven içinde Medine'ye ulaşmalarına da yardımcı oldu. Üçüncü mektup Abdullah b. Huzafe eliyle Sâsânî Kisrası II. Hüsrev Perviz'e ulaştı. Allah Resulü'nün[s.a.v] kendisine göndermiş olduğu mektubu yırtan Hüsrev, Yemendeki valisi Bâzân'dan Hz. Muhammed[s.a.v.] hakkında bilgi istedi. Medine'ye gelen elçisinden mektubunun yırtıldığını öğrenen Hz. Peygamber, bu davranışından dolayı Kisra'nın cezalandırılması için Cenab-ı Hakk'a dua etti. Diğer taraftan Yemen Valisi, Sâsânî Hükümdarı'ndan aldığı emir gereği iki adamını Medine'ye göndermişti. Hüsrev Perviz'in oğlu tarafından öldürüldüğünü vahiy yoluyla öğrenen Hz. Peygamber kendisine gelen elçilere durumu haber verdi. Ayrıca Bâzân'a Müslüman olduğu takdirde valilik görevinde bırakılacağını bildirmelerini istedi. Bu gelişme üzerine Bâzân ile birlikte Yemen halkı Müslüman oldu. Böylece Yemen'in ilk Müslüman valisi Bâzân ile İslamiyet bu bölgede yayılmaya başladı.[102]

100 Âl-i İmrân suresi, 64. ayet.
101 Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 6, İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 223.
102 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 222-224.

Hz. Peygamber, Mısır Emîri olan Mukavkıs'a da Hâtıb b. Ebi Beltea aracılığıyla bir mektup gönderdi. Mukavkıs İslam davetine olumlu cevap vermemekle birlikte kendisine gelen elçiyi güzel bir şekilde ağırladı. Medine'ye ulaştırılmak üzere cevabi bir mektupla birlikte bazı hediyeler gönderdi. Gassan Kralı Hâris b. Ebi Şemir'e ulaştırılacak olan mektubu ise Şücâ b. Ebi Vehb götürmüştü. Diğer muhataplarına gönderilenler gibi İslam'a davet ihtiva eden mektuba sinirlenen Hâris, onu yere attı ve Medine'ye hücum tehdidinde bulundu. Resulullah'ın(s.a.v) altı elçisinden biri olan Selit b. Amr da Hanîfe kabilesinin reisi aynı zamanda bir Hıristiyan olan Hevze b. Ali'yi İslam'a davet etmişti. Şair ve hatipliği ile tanınan Hevze, Hz. Muhammed'in(s.a.v.) elçisine iyi davranıp ikramda bulunmakla birlikte Müslümanlığı bazı şartlarla kabul edeceğini bildiren cevabi bir mektupla onu geri gönderdi. Hevze'nin Müslüman olmasına karşılık yetkiler talep eden mektubundaki istekleri Allah Resulü(s.a.v) tarafından kabul edilmedi.[103]

Derkenar

Araplar yılların tayin ve tespitinde bazı meşhur olayları tarih başlangıcı olarak kabul etmişlerdir. Nitekim Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmaya geldiği yıla "âmü'l-fîl" adını vermişlerdir. Hz Ömer zamanında da hicret, tarih başlangıcı olarak benimsenmiştir. Bu dönemde hicretten sonraki yıllar bazı özel isimlerle anılmıştır. Bu sebeple hicretin birinci yılına "senetü'l-hicre" ikinci yılına savaşa izin verildiği için "senetü'l-emr" sekizinci yılına Mekke'nin fethine işaret etmek üzere "senetü'l-feth" ve dokuzuncu yılına gelen heyetlerin çokluğuna nispetle **senetü'l-vüfûd** denilmiştir.

(Mustafa Fayda, "Senetü'l-vüfûd", DİA, s. 520.)

6. Heyetlerle Görüşmeler

Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesi sonucu Kureyş'in itaat altına alınması, onun ardından güçlü bir kabile olan Hevazin'in İslam'ı kabul etmesi, Medine'de bulunan Yahudilerin şehirden uzaklaştırılması ve Hayber'in fethedilmesi sonucu Yahudilerin etkisiz hâle getirilmesi gibi hadiseler Müslümanları Arap Yarımadası'nın en büyük gücü, Medine'yi de Hicaz'ın yeni siyasi merkezi hâline getirdi. Bu sebeple yarımadanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Arap kabileleri, Hz. Peygamberi tanımak, yeni dini öğrenmek maksadıyla Medine'ye heyetler göndermeye başladılar. Hicri beşinci yıldan itibaren gelmeye başlayan heyetlerin dokuzuncu yılda sayısının yetmişe ulaşmış olması bu yılın elçiler yılı olarak anılmasına sebep olmuştu.[104]

Müzeyne, Temim, Ezd, Tay, Esed, Tağlib, Kinde, Sakif ve Kelb gibi kabileleri temsilen Medine'ye gelen heyetler, bir taraftan Müslüman olduklarını beyan ederek kabileleri adına siyasi bağlılıklarını ifade ediyor diğer taraftan İslam'ın hükümlerini öğreniyor ve geride kalanlara dinlerini öğretecek kişiler talep ediyorlardı. Heyet ve elçiler bazen sahabilerin evlerinde ağırlanıyor bazen de Suffe ve Mescid-i Nebi'nin avlusuna kurulan çadırlarda misafir ediliyordu. Dolayısıyla konakladıkları bu yerlerde Resulullah'ın(s.a.v) ahlak ve davranışlarına tanık olan heyetler sorular sorma ve cevap alma imkânına da sahip oluyorlardı. Hz. Peygamber, Medine'den ayrılırken onlara çeşitli hediyelerle birlikte bazılarına "emanname" ve kendilerine tahsis edilen arazileri bildiren bir yazı veriyordu. Müslüman olanlara zekât, Hıristiyan olanlara da cizye tahsildarı gönderiyordu.[105]

Elçiler yılında çok sayıda Arap kabilesinin Müslüman olduğunu beyan etmiş olmasına rağmen bazı bedevi kabilelerin İslam'ı gerçek anlamda kabul etmediğini daha ziyade Medine'nin siyasi otoritesini kabul etmek zorunda kaldığını Kur'an'ı Kerim şöyle açıklar: **"Bedeviler 'İnandık.' dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama 'Boyun eğdik.' deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."**[106] Ayet-i kerimelerde de ifade edildiği gibi

103 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 224-225.
104 bk. İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 205; Mustafa Fayda, "Senetü'l-vüfûd", DİA, C 36, s. 520-521.
105 bk. İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 252-308; İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 254-255.
106 Hucurât suresi, 14. ayet.

uzak bölgelerde yaşayan ve İslam dinini özümsemek ve inançlarını sağlamlaştırmak için yeterli zaman bulamayan bedevi kabileleri toplu bir şekilde Müslüman olduklarını açıklasalar da eski inanış ve geleneklerini terk edememişlerdir.[107]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir."

(Nasr suresi, 1-3. ayetler.)

7. Veda Haccı ve Veda Hutbesi

Hicretin dokuzuncu yılında Âl-i İmrân suresinin doksan yedinci ayetinin nazil olmasıyla birlikte hac Müslümanlara farz kılınmış oldu. Bunun üzerine Allah Resulü(s.a.v), Hz. Ebu Bekir'i hac emiri olarak Mekke'ye gönderdi. Ardından nazil olan Tevbe suresindeki hükümleri[108] hacca gelen insanlara açıklaması için Hz. Ali'yi de peşlerinden yola çıkardı. Hz. Peygamber, müşriklere ültimatom verilen bu hac mevsiminden bir yıl sonra bizzat kendisi hac niyetiyle yola çıkacağını Müslümanlara duyurarak onlardan da hazırlık yapmalarını istedi.[109]

SAHABENİN DİLİNDEN

İbn Abbas şöyle rivayet eder: "Resulullah dört umre yapmıştır. Umretü'l-hasr denilen Hudeybiye, ertesi sene yapılan Umretü'l-kaza, Umretü'l-Cî'râne ve dördüncüsü haccıyla birlikte yaptığı umredir."

(İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 155.)

Hz. Muhammed(s.a.v.) ile haccetmek isteyenler Medine'de toplandılar. Allah Resulü(s.a.v) ailesinin yanı sıra muhacir, ensar ve diğer Arap kabilelerinden pek çok Müslümanla birlikte Medine'den ayrıldı. Hz. Peygamber ve kafile Zülhuleyfe'de ihrama girdikten sonra Zilhicce'nin dördüncü günü Mekke'ye ulaştı. Kâbe'yi tavaf eden Allah Resulü(s.a.v) iki rekât namaz kılarak Safâ ve Merve arasında sa'y yaptı. Zilhicce'nin sekizinci günü Mekke'den ayrılıp Mina'ya gitti. Ertesi sabah Müzdelife'den geçerek Arafat'a vardı. Orada vakfe için toplanmış olan yüz yirmi bin kişiye hitap etti. Hac menasikini tamamladıktan sonra Medine'ye dönmek üzere Mekke'den ayrıldı.[110]

Görsel 4.12: *Çağları aşan sesleniş: Veda Hutbesi (Minyatür: Zehra Çekin)*

Hz. Peygamber, Veda Haccı esnasında Arafat, Mina ve Akabe gibi yerlerde farklı zamanlarda Müslümanlara kısa ve veciz bir üslup ile hitap etmiş Rebîa b. Ümeyye gibi gür sesli münadiler ile cümlelerini daha uzaktakiler için tekrar

107 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebî, s. 382.
108 Bu hükümlere göre bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapamayacaktır. Kimse Kâbe'yi çıplak tavaf etmeyecektir. Kimin Resulullah ile bir antlaşması varsa süresi doluncaya kadar geçerlidir.
109 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 153-154.
110 Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 1088-1115; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 157-168.

ettirmiştir. Resul-i Ekrem'in âdeta bir vedalaşma anlamına gelen sözlerini serdettiği hutbeleri için İbn Abbas[r.a.], "Allah'a yemin ederim ki bu sözler Resulullah'ın ümmetine vasiyetidir. Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin." demiştir. Hz. Peygamber'in hutbelerinde üzerinde durduğu hususlar bütün insanlık için evrensel mesajlar niteliğinde olmakla birlikte esas itibariyle Allah'ın[c.c.] affetmeyeceği iki büyük günah olan şirk ve kul hakkına vurgu yapar. Zira tevhid ve Allah'a[c.c.] itaatin gerekliği ile şirkten uzaklaştırılmak istenen insana; can ve mal güvenliği, kan davalarının kaldırılması, suçun şahsiliği, emanete riayet, eşlerin birbiri üzerindeki hakları, müminlerin kardeş ilan edilmesi ve daha birçok hukuki meseleye yapılan vurgu ile de kul hakkına dikkat etmesi gerektiği hatırlatılır.[111]

VEDA HUTBESİ

"Hamd ve şükür Allah'a mahsustur. Biz O'na hamd eder ve O'ndan yardım ister, affımızı O'ndan diler ve O'na yöneliriz. Nefislerimizin şerrinden, fiillerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah kimi doğru yola iletirse, artık o kimse için sapıklık olmaz, kimi de sapıklığa sevk ederse, o kimse için doğru yola sevk eden kalmamıştır. Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tekliğine ve dengini bulunmadığına şehadet ederim. Yine ben şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Ey Allah'ın kulları! Sizlere Allah'tan korkmanızı ve O'na itaatte bulunmanızı tavsiye ve teşvik ederim. Bu suretle en iyi ve hayırlı olan bir şey ile sözlerime başlamak istiyorum:

Ey İnsanlar! Size açıkladığım şeyleri dinleyin. Zira bilmiyorum, bu yıldan sonra bulunduğum bu yerde belki de sizlerle tekrar buluşamayacağım.

Ey İnsanlar! Kanlarınız, mallarınız, haysiyet ve şerefiniz Rabbinizle buluşacağınız güne kadar bu yerin bu ayın ve bu günün mukaddes olması gibi mukaddestir. Dikkat edin tebliği ettim mi? Ey Allah'ım sen şahit ol. Elinin altında bir şey bulunduran kimse, onu kendisine emanet eden şahsa iade etmelidir. Artık cahiliye devrinde mevcut olan faiz kaldırılmıştır... Cahiliye Dönemi'nin kan davaları da kaldırılmıştır... Kasten adam öldürmenin cezası kısastır...

Ey İnsanlar! Gerçekten şeytan, sizin bu ülkenizde kendisine tapılmaktan ümidini kesmiş bulunuyor. Fakat o, bunun dışındaki iş ve davranışlarınızdan önemsiz saydıklarınızdan kendisine tabi olmanızdan memnuniyet duyacaktır...

Ey İnsanlar! Hanımlarınızın sizin üzerinizde hakkı bulunduğu gibi sizin de onlar üzerinde hakkınız vardır... Sizler onları Allah'ın bir emaneti olarak almış bulunuyorsunuz. Kadınlar hususunda Allah'tan korkup çekinin ve onlara en iyi bir tarzda davranın. Dikkat edin. Tebliğ ettim mi? Allah'ım sen şahit ol.

Ey İnsanlar! Müminler ancak kardeştir. Benden sonra küfre sapıp birbirinizi boğazlar hâle gelmeyin. Ey! İnsanlar Rabbiniz bir, atanız birdir. Hepiniz Âdem'den türediniz. Âdem ise topraktan yaratılmıştır... Bir Arap'ın Arap olmayana üstünlüğü yoktur; varsa bu ancak takva yönündendir. Tebliğ ettim mi? Allah'ım sen şahit ol.

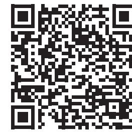
Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Allah muhakkak ki her varisin mirastan olan hissesini tayin ve tespit etmiştir... Allah'ın selamı üzerinize olsun."

(Muhammed Hamidullah, el-Vesâiku's-siyâsiyye, s. 360-368.)

Veda Hutbesi'nin işaret dili ile sunumuna yandaki linkten ulaşabilirsiniz.

Veda Hutbesi ile ilgili videoya yandaki linkten ulaşabilirsiniz.

111 Bünyamin Erul, "Veda Hutbesi", DİA, C 42, s. 591-593.

YORUMLAYALIM

Veda Hutbesi'nde ifade edilen evrensel mesajlar nelerdir? Günümüz hak ve özgürlükleri ile karşılaştırarak sonuçlarını yorumlayınız.

8. Peygamberimizin Vefatı

Tevhid mücadelesini ve İslam'ı tebliğ görevini en güzel şekilde yerine getirmiş olan Hz. Peygamber Veda Hutbesi'nde kendisini dinlemeye gelenlere; **"… Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim…"**[112] ayetini duyurduğunda layıkıyla yerine getirdiği vazifesini artık tamamladığını da haber vermiş oluyordu. Aslında onun daha konuşmasının başında bir daha buluşup buluşamayacaklarını bilmediği için sözlerinin iyi dinlenmesine yönelik tavsiyesinden bir nevi vedalaşma anlamı çıkaran ashâbdan bazıları Hz. Peygamber'in vefatının yaklaştığını düşünmeye başlamıştı. Daha önceki uygulamalarındaki farklılıklar da dikkat çekiciydi. Zira her Ramazan Kur'an-ı Kerim'i Cebrail(a.s.) ile mukabele eden Hz. Peygamber o sene iki kere mukabelede bulunmuştu. Ramazanın son on günü yaptığı itikafı da yirmi güne çıkarmıştı.[113]

Veda Haccı dönüşünden sonra Hz. Peygamber'in sağlığı bozulmaya başladı. Ashâbıyla yapmış olduğu vedalaşmayı ahirete göçmüş olanlarla da gerçekleştirmek isteyen Allah Resulü(s.a.v.) Uhud ve Baki kabristanlarını ziyaret ederek onlar için mağfirette bulundu. Yaptığı bu ziyaretlerden sonra hastalığı iyice arttı. Tedavi sürecini Hz. Aişe'nin odasında geçiren Allah Resulü(s.a.v.) mescide çıkamadığı süre boyunca namazları Ebu Bekir'in(r.a.) kıldırmasını emretti. Kendisini iyi hissettiği bir gün mescide gittiğinde onu görenler sevinçten neredeyse namazlarını bozacaktı. Namazı kıldıran Hz. Ebu Bekir de mihrabı asıl sahibine vermek niyetiyle geri çekilmek istediyse de Allah Resulü(s.a.v.) devam etmesi için ona işarette bulundu ve onun yanında namazını tamamladı. Hz. Ebu Bekir, Allah Resulü'nün(s.a.v.) hastalığının hafiflediğini görünce kendisinden izin alarak evine gitti. Ancak sonrasında Hz. Peygamber'in durumu ağırlaştı. Sevgili Peygamberimiz bakışları semada *"En yüce dosta"* diyerek 632 yılında Hz. Aişe'nin yanında hastalığının on üçüncü gününde altmış üç yaşında Rabbine kavuştu.[114]

Derkenar

Sevgili Peygamberimiz aile fertleri için de mağfirette bulunurdu. Ümmü Seleme'nin evindeyken "… Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb suresi, 33) ayeti nazil olduğunda kızı Fâtıma(r.a.), torunları Hasan(r.a.) ve Hüseyin'i(r.a.) çağırarak onlarla birlikte yanında bulunan Hz. Ali'yi birer örtü ile örtmüş ve "Allah'ım, işte bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Onların kirini gider ve onları tertemiz yap." buyurmuştur.

(Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 33.)

TARİHTEN BİR SAYFA

Allah Resulü(s.a.v.) hastalığı esnasında mescitte bulunanlara hitaben "Allah bir kulunu, dünya ile kendi yanındakileri tercih etmekte muhayyer bıraktı. O kul da Allah'ın yanında bulunanları tercih etti." dedi. Onun bu sözünün ne anlama geldiğini toplumda Ebu Bekir'den başka anlayan olmadı. O, "Ey Allah'ın Resulü, anam babam sana feda olsun!" diyerek ağlamaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Ey insanlar! Dostluğuyla ve malıyla bana en fazla yardımı dokunan Ebu Bekir'dir. Eğer ümmetimden bir dost edinseydim Ebu Bekir'i seçerdim. Lakin İslam kardeşliği daha üstündür." diyerek Ebu Bekir'i(r.a.) takdir ve teselli etti.

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 299.)

112 Mâide suresi, 3. ayet.
113 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 174-175.
114 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 291-292, 301-303.

Derkenar

Hz. Peygamber, cennet bahçelerinden bir bahçe olarak nitelediği için kabri ile minberi arasındaki alan "tertemiz gül bahçesi" anlamında **Ravza-i Mutahhara** ismiyle meşhur olmuştur. Bu mekân on metre genişliğinde, yirmi metre uzunluğundaki iki yüz metre karelik bir alanı ifade etse de Hz. Peygamber'in kabrinin bulunduğu yer manasına da gelmektedir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 378.)

Hz. Peygamber'in vefatı Müslümanları derinden üzdü ve sarstı. Öyle ki onun öldüğüne inanmayanlar oldu. Hz. Ömer Resulullah'ın(s.a.v.) bayıldığını söyleyerek aksini iddia edenleri ölümle tehdit etti. Durumu haber alan Hz. Ebu Bekir mescide gelerek Hz. Aişe'nin odasına girdi. Allah Resulü'nün(s.a.v.) yüzünü açtı ve "Anam babam sana feda olsun! Hayattayken de ölüyken de güzelsin. Bir daha ölmeyeceğin ölümü tattın." diyerek onu öptü. Sonra insanların yanına mescide gitti. Ömer hala şaşkınlık içinde konuşuyordu. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e oturmasını söylediyse de o bunu yapmadı. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ayağa kalktı. "Ey insanlar! Kim Muhammed'e tapıyorsa bilmiş olsun ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyorsa bilmiş olsun ki Allah Hay'dır ölmez." diyerek şu ayeti okudu: **"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır."**[115] Hz. Ebu Bekir'in bu ayeti okuması üzerine başta Hz. Ömer olmak üzere insanlar Resulullah'ın(s.a.v.) vefat ettiğini kabullendiler.[116]

Hz. Peygamber'in cenazesini Hz. Ali yıkadı. Hz. Abbas ve iki oğlu ile Üsame b. Zeyd de yardım ettiler. Ehl-i Beyt'inin ellerinde yıkanıp kefenlenen Allah Resulü(s.a.v.) evindeki sedirin üstüne konuldu. Müslümanlar gruplar hâlinde odaya girerek imamsız olarak cenaze namazını kıldılar. Hz. Ebu Bekir'in Resulullah'tan(s.a.v.) duymuş olduğu peygamberlerin ancak öldükleri yere defnedileceklerine dair rivayet sebebiyle Allah Resulü(s.a.v.) Hz. Aişe'nin odasına defnedildi.[117]

İslam dininin mübelliği Hz. Peygamber, her insan gibi yaşamış, risalet görevini en güzel şekilde yerine getirdikten sonra da ölümle birlikte Rabbine kavuşmuştur. Âlemlere rahmet olarak gönderildiği ifade edilen Resul(s.a.v.); sözleri, davranışları, şahsiyeti ve ahlakı ile ümmetine güzel bir örnek olmuştur.[118] Dolayısıyla Allah'ın(c.c.) sevgisini ve rızasını kazanmayı arzu eden Müslüman da ancak Hz. Peygamber'in örnek hayatını kendine rehber edinmekle bu arzusunu gerçekleştirebilir. Zira Allah Teâlâ, "**(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir."**[119] ayetiyle Allah Resulü'nü(s.a.v.) Müslüman'ın hayatının merkezine koymuştur.

***Görsel 4.13:** Peygamber Efendimizin kabrini örten Kubbetü'l-hadra (Minyatür: Zehra Çekin)*

115 Âl-i İmrân suresi, 144. ayet.
116 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 231-235.
117 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 312-315.
118 bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet; Ahzâb suresi, 21. ayet;
119 Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.

Şair Diliyle

Son Söz

Ve zaman döne döne
Gelmişti başlangıç noktasına
İlk yaratılış düğümüne

Mahlukatın var olduğu
Yüzüsuyu hürmetine
Evrenin Efendisinin
Kavuşmak vakti gelmişti sevgilisine.

Hayatın menbaı
Merhametin son durağı
Madeni, muhabbet ocağının
Ateşler içindeydi
Yatağında.
İltica etmişti sanki Kainat
Kutsal tenine
Hayata şafak olan alnında
Ter taneleri
Her biri insanlık çilesinden
Bir haberdi sanki
Bir an oldu
Aralandı gözleri
Sonsuzu kuşatan bakışları
Süzdü ciğerparesi Fâtıma'yı
Süzdü tek tek çevresindeki
Can dostlarını
Kıpırdadı dudakları, dedi:
-Ebu Bekir kıldırsın namazı
Sonra daldı daldı uyandı
Son defa aralandı
Bakışları
Yöneldi bir noktaya
Karar kıldı bir noktada
Ve dedi:
-Merhaba ey refik-i ala!

Olacak oldu
Akıllar kamaştı
Kalpler tutuştu
Feryat ve figan gökleri tuttu
Çekti kılıcını Faruk olan
Sıçradı orta yere:
-Kim derse "O öldü", öldürürüm!

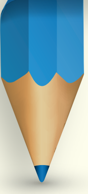
Ayrılık ateşinden
Ateşin şiddetinden
Sanki bendler çözülmüş
Felekler çökmüştü
Şuur tutuşmuş
Akıl iflas etmişti.

Sonra Sıddıyk olan
Yetişti geldi
Baktı baktı yatağında hareketsiz yatan sevgiliye
Mağarada arkadaşına Hicrette yoldaşına
Sonra baktı çevresine
Mahşerden önce mahşer hâli yaşayan
Ashâbına
Aline
Ebu Bekir dedi:
-Ey nas, susun!
Kim ki Resulullaha tapmaktadır
Bilsin ki Resul ölmüştür
Kim ki Allaha tapmaktadır
Bilsin ki Allah ölmez
Hayy ve Layemuttur

Ey nas, susun!
"İnna lillah ve inna ileyhi raciun"

Sonra eğildi sevgilinin yüzüne
Sürdü bulutlanmış gözlerini
O güzellikler ülkesine
Baktı baktı ve dedi:
-Hayatında güzeldin
Ölümünde güzelsin
Öldün
Bir daha ölmeyeceksin

(Erdem Bayazıt, Şiirler, s. 152-155.)

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlara kucak açıp yardım eden Medineli Müslümanlara .... adı verilmiştir.

2. Hz. Peygamber'in ilk müezzini .... olmuştur.

3. Hz. Peygamber'in bizzat katılmayıp görevlendirdiği kumandanlarla yönettiği seferlere .... denir.

4. Hz. Peygamber, Uhud Savaşı'nda ordunun arkasından olası bir baskını engellemek için elli okçuyu .... komutasında Ayneyn Tepesi'ne yerleştirmişti.

5. Pek çok grubun katıldığı bir savaş olduğu için Hendek Savaşı'na .... Savaşı da denilir.

6. Yetmiş kadar kurra hafızın tuzağa düşürülerek şehit edildiği .... olayı Hz. Peygamber'i çok üzmüştür.

7. Medine'den çıkarılan ilk Yahudi kabilesi .... olmuştur.

8. Şartlarının zorluğundan dolayı .... Seferi'ne Gazvetü'l-usre denilmiştir.

9. Peygamber Efendimiz .... yılında vefat etmiştir.

B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

10. Hz. Peygamber Medine'de İslam toplumunu oluştururken hangi adımları atmıştır?

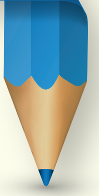
....
....

11. Mescid-i Nebi'nin toplumsal işlevleri nelerdir?

....
....

12. Ashâb-ı Suffe'nin eğitim-öğretim faaliyetlerine katkısı nasıl olmuştur?

....
....

13. Hendek Savaşı'nı diğer savaşlardan ayıran özellik nedir?

....

....

14. Hudeybiye Barış Antlaşması'nın Müslümanlar açısından önemi nedir?

....

....

15. Hz. Peygamber'in münafıklara karşı tutumu nasıl olmuştur?

....

....

16. Peygamberimizin(s.a.v.) farklı inanç mensuplarıyla bir arada yaşama tecrübesinin temel ilkeleri nelerdir?

....

....

17. Hz. Peygamber'in hicretin yedinci yılından itibaren civar kabile ve devlet başkanlarına gönderdiği İslam'a davet mektuplarının içeriğinde hangi hususlar bulunmaktadır?

....

....

18. Veda Haccı olarak adlandırılan Hz. Peygamber'in tek haccının Müslümanlar açısından önemi nedir?

....

....

19. Hz. Peygamber'in vefatına Müslümanların tepkileri nasıl olmuştur?

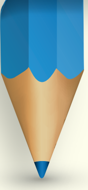
....

....

20. Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'de "üsve-i hasene" olarak nitelenmesi Müslümanlara hangi sorumluluğu yüklemektedir?

....

....

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

21. Medine Sözleşmesi'nin amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yahudilerle ateşkes yapmak
B) Müslümanları birbiriyle kardeş yapmak
C) Medine toplumunun kurallarını koymak
D) Müşriklerle iyi geçinmek
E) Çevredeki kabilelerle uzlaşmak

22. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber'in gönderdiği seriyyelerin amaçları içinde yer alır?

A) Kureyş'e ait ticaret kervanlarına engel olmak
B) Kureyş kervanlarını yağmalamak
C) Savaşlar için hazırlık yapmak
D) Yahudileri ortadan kaldırmak
E) Hıristiyanlarla mücadele etmek

23. "Ey Allah'ım, işte Kureyş kibir ve gururla geldi. Sana meydan okuyor, peygamberini yalanlıyor. Ey Allah'ım, peygamberlere yardım sözünü, bana da özel olarak zafer vadini yerine getirmeni talep ediyorum. Eğer şu bir avuç Müslüman yok olursa, sana ibadet eden hiç kimse bulunmayacaktır."

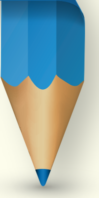
(Müslim, Cihad ve's-siyer, 58.)

Peygamber Efendimiz yukarıdaki duayı ne zaman yapmıştır?

A) Uhud Savaşı öncesinde
B) Bedir Savaşı esnasında
C) Taif yolculuğu dönüşünde
D) Huneyn Savaşı öncesinde
E) Hudeybiye Antlaşması sonrasında

24. Uhud Savaşı'nın seyrini değiştirerek sonucunu etkileyen olay aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hz. Peygamber'in yaralanması
B) Mübarezeyi müşriklerin kazanması
C) Okçuların yerini terk etmesi
D) Hz. Hamza'nın şehit düşmesi
E) Ebu Süfyan'ın savaşı kazandıklarını ilan etmesi

25. Hz. Peygamber'in Mekke'yi kan dökmeden fethetmek istemesinin <u>en temel</u> sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mekke'nin Hz. Peygamber'in asıl vatanı olması
B) Hz. Peygamber'in Mekke'deki akrabalarına zarar vermek istememesi
C) Mekke'nin harem bölgesi olması
D) Hz. Peygamber'in ordusunun yeterli gücü olmaması
E) Mekkelilerin kalbini İslam'a ısındırmak istemesi

26. Nadiroğullarının Medine'den sürgün edilmesinin sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Müslüman bir kadına Nadiroğullarından bir Yahudinin hakaret etmesi
B) Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunmaları
C) Münafıklarla iş birliği yapmaları
D) Hendek Savaşı'nda Müslümanlara ihanet etmeleri
E) Müşriklere yardım etmeleri

27. "... Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resulü ile müminler üzerine sekinetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır."

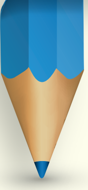
(Tevbe suresi, 25-26. ayetler.)

Verilen ayetler aşağıdaki olaylardan hangisi ile ilgilidir?

A) Mute Savaşı
B) Hayber'in Fethi
C) Mekke'nin Fethi
D) Uhud Savaşı
E) Huneyn Savaşı

28. Hicretin dokuzuncu yılında Hz. Peygamber'le görüşmek için Medine'ye gelen heyetlerin amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hz. Peygamber'i tanımak ve yeni dini öğrenmek
B) Ticaret anlaşmaları yapmak
C) Hz. Peygamber'den askerî destek talep etmek
D) Hz. Peygamber'i tehdit etmek
E) Kureyş'e karşı Hz. Peygamber'in yanında yer almak

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi sonrasında Kâbe'nin etrafında toplanmış meraklı ve endişeli şehir halkına şu veciz konuşmayı yapmıştır:

"Vaadini yerine getiren, kuluna yardım eden ve tek başına müttefik orduları mağlup eden Allah'a hamdolsun. Şu anda ne söylüyor ve ne tahmin ediyorsunuz? dedi. Onlar 'Hayır söylüyor ve hayır umuyoruz. Kerim bir kardeş ve kerim bir kardeşin oğlusun ve şu anda galip durumdasın.' dediler. Bunun üzerine Allah Resulü(s.a.v.) 'Yusuf kardeşim dediği gibi diyorum ki **Bugün sizi kınama yoktur. Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir.** (Yûsuf suresi, 92. ayet.) Bilin ki Cahiliye Dönemi'ndeki her türlü riba, kan, mal ya da soy-sopla övünme şu iki ayağımın altındadır. Sadece Kâbe'nin sidânesi ve hacıların sikâyesi bunun dışındadır... Hiç şüphesiz ki Allah, Cahiliye Dönemi'nin böbürlenme ve atalarıyla övünmesini kaldırmıştır. Hepiniz Âdem'densiniz, Âdem de topraktandır. Allah'ın yanında en şerefli olanınız, kuşkusuz O'na karşı en çok sorumlu olanınızdır.'

Biliniz ki Allah, gökleri ve yeri yarattığı zaman Mekke'yi haram kılmıştır. Mekke, Allah'ın emriyle haram bir bölgedir. Benden önce kimseye helal kılınmamıştır. Benden sonra da kimseye helal kılınmayacaktır. Benim içinde sadece bugün bu saatte helal olmuştur. Mekke'nin avları ürkütülemez, ağaçlarına balta vurulamaz, buluntu eşya sahibini aramak dışında kimseye helal değildir. Onun yeşil otları biçilemez...

Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Müslümanlar kendilerinden olmayanlara karşı tek güçtürler... Zengin olanlar fakir olanlara yardım eder... Müslümanların zekâtları ancak evlerinde ve avlularında alınır... Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikâh edilemez... Şahit getirmek davacıya aittir. İnkâr eden ise yemin etmekle mükelleftir... İki günde, Ramazan ve Kurban bayramlarında size oruç tutmayı yasaklıyorum..."

(Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 835-837.)

29, 30, 31. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

29. Hz. Peygamber'in fetih sonrasında genel af ilan eden tavrını mağlup ve galiplerin durumlarını dikkate alarak değerlendiriniz.

....

....

30. Hz. Peygamber'in bir kısım cahiliye âdetlerini kaldırmasının sebepleri nelerdir?

....

....

31. Hz. Peygamber, konuşmasında aşağıdaki hususlardan hangisine <u>değinmemiştir</u>?

A) Mekke şehrinin kutsallığına
B) Müslümanların birlik ve beraberliğine
C) Dinî emir ve yasaklara
D) Zekâtın kimlere farz olduğuna
E) Toplumsal dayanışmanın önemine

SİYER KRONOLOJİSİ

MEKKE DÖNEMİ

569 -Hz. Peygamber'in doğumu (12 Rebiülevvel/17 Haziran 569; 9 Rebiülevvel/20 Nisan 571)[1]

-Sa'doğulları yurduna sütannesi Halime'ye verilmesi.

574 -Halime'nin Hz. Muhammed'i Mekke'ye getirerek annesi Amine'ye teslim etmesi.

575 -Hz. Peygamber'in annesi Amine'nin Ebvâ'da vefatı üzerine dadısı Ümmü Eymen tarafından dedesi Abdülmuttalib'e getirilmesi.

577 -Dedesi Abdülmuttalib'in vefatı üzerine Peygamberimizin amcası Ebu Talib'e emanet edilmesi.

578 -Hz. Muhammed'in amcası ile Suriye'ye seyahat etmesi.

589 (?) -Hz. Peygamber'in Ficar savaşlarına katılması.

(?) -Hz. Peygamber'in Hilfü'l-fudûl Antlaşması'na katılması.

594 -Hz. Hatice'nin yardımcısı Meysere ile ticaret kervanının başında Busra'ya gitmesi.

-Hz. Muhammed'in Hatice ile evlenmesi.

605 -Hz. Peygamber'in Kâbe'nin onarımı esnasında yaşanan anlaşmazlıkta hakemlik yaparak Hacerülesved'i yerine koyması.

610 -Hz. Peygamber'in Hira'da ilk vahyi alması. Alak suresinin ilk beş ayetinin nazil olması.

613 -Açık davet emrinin gelmesiyle Hz. Peygamber'in yakın akrabalarını İslam'a davet etmesi.

614 -Müşriklerin Müslümanlara eziyet ve işkence etmeye başlaması.

615 -Müşriklerin baskılarından bunalan Müslümanların Habeşistan'a hicret etmesi.

616 -Habeşistan'a ikinci hicret.

-Hz. Hamza'nın ve Hz. Ömer'in Müslüman olması. Hz. Peygamber ve Müslümanların Dârülerkam'dan çıkması.

-Hz. Peygamber'i himaye eden Haşimoğulları ve Muttaliboğullarının Ebu Talib mahallesinde toplanması. Müşrikler'in Müslümanlarla birlikte Haşimoğullarına boykot uygulamaya başlaması.

619 -Müşrikler'in boykotunun sona ermesi.

620 -Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib ile eşi Hz. Hatice'nin vefatı, hüzün yılı.

-Hz. Peygamber'in himaye arayışı için Zeyd b. Hârise ile birlikte Taif'e gitmesi. Mekke'ye Mut'im b. Adiy'in himayesi ile girmesi.

-Hac mevsimi için Mekke'ye gelen Medineli Hazrec kabilesinden bir grubun Akabe'de Hz. Peygamber ile görüşerek Müslüman olması.

---

1 Kaynaklarda hicretten önceki olaylar Hz. Peygamber'in yaşına göre tarihlendirildiğinden bu olaylarla ilgili miladi tarihlerin de esas alınan doğum yılına göre değişiklik göstereceği dikkatlerden kaçmamalıdır.

621 -Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç mucizesini yaşaması. Beş vakit namazın farz kılınması.

-Hz. Peygamber'in Medine'den gelenlerle Akabe'de buluşması ve onlardan biat alması. İslam'ı öğretmek için Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye göndermesi.

622 -Hz. Peygamber'in Medineliler ile Akabe'de ikinci kez buluşması ve biat alması.

MEDİNE DÖNEMİ

1/622 -Müslümanların Medine'ye hicret etmeye başlaması.

-Müşriklerin Dârünnedve'de toplanarak Hz. Peygamber'i öldürme kararı alması.

-Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir hicret niyetiyle Mekke'den ayrılması.

-Hz. Peygamber'in Kuba'ya varması. Kuba mescidinin inşa edilmesi.

-Hz. Peygamber'in Kuba'dan ayrılması. Ranuna vadisinde ilk Cuma namazını kıldırması. Aynı gün Medine'ye ulaşarak Ebu Eyyüb el-Ensarî'nin evinde kalması.

-Mescid-i Nebi'nin inşasına başlanması.

-Ezanın teşrii.

1/623 -Hz. Peygamber'in ensar ve muhacir arasında kardeşlik tesis etmesi.

-Hz. Peygamber'in Medine Vesikası'nı tanzim ederek toplumsal yaşamın kurallarını belirlemesi.

-Mescid-i Nebi'nin inşasının tamamlanması.

-Mescid-i Nebi'de Ashâb-ı Suffe'nin teşekkülü.

-Medine'de çarşı pazar yeri kurulması.

-Savaşa izin verilmesi.

-Hz. Hamza'nın Seyfü'l-bahr seriyesi

-Ubeyde b. Hâris'in Rabiğ seriyyesi.

-Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Harrar seriyyesi.

2/623 -Ebvâ Gazvesi.

-Buvat Gazvesi.

-Zü'l-uşeyre Gazvesi.

-Birinci Bedir (Safvan) Gazvesi.

2/624 -Abdullah b. Cahş'ın Batn-ı Nahle seriyyesi

-Kıble'nin Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a çevrilmesi.

-Orucun farz kılınması.

-Teravih namazının kılınmaya başlanması.

-Bedir Gazvesi.

-Fıtır sadakasının (fitrenin) emredilmesi.

-İlk Ramazan bayramı.

-Benî Kaynuka Gazvesi.

-İlk Kurban bayramı.

-Zekât'ın farz kılınması.

3/625 -Uhud Gazvesi.

-Hamrâü'l-esed Gazvesi.

4/625 -Recî Vakası.

-Bi'r-i Maune Vakası.

-Nadiroğulları Gazvesi.

-İçkinin haram kılınması.

4/626 -Beni Abs heyetinin Medine'ye gelerek Müslüman olması.

-Fâtıma bnt. Esed'in vefatı.

-Bedrü'l-mev'id Gazvesi.

5/626 -Zatü'r-rika Gazvesi.

-Dûmetü'l-cendel Gazvesi.

-Müzeyne heyetinin Medine'ye gelerek Müslümanlığı kabul etmesi.

5/627 -Benî Müstalik Gazvesi.

-Medine'de nüfus sayımı yapılması.

-Hendek Gazvesi.

-Benî Kurayza Gazvesi.

6/628 -Umre seferi.

-Hz. Peygamber'in Ebvâ'da annesinin mezarını ziyaret etmesi.

-Hudeybiye'de Kureyş'e elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın alıkonulması üzerine Rıdvan Biatı'nın yapılması.

-Hudeybiye Barış Antlaşması'nın imzalanması.

-Fetih suresinin nazil olması.

-Benî Huzâa ve Benî Eslem heyetlerinin Medine'ye gelerek İslam'ı kabul etmesi.

7/628 -Hz. Peygamber'in Bizans ve Sasani imparatorları başta olmak üzere civar kabile liderlerine İslam'a davet mektupları ve elçiler göndermesi.

-Hayber'in Fethi.

-Fedek, Vadi'l-kura, Teyma Yahudileri ile antlaşma yapılması.

7/629 -Umretü'l-kaza

8/629 -Halid b. Velid, Amr b. el-As, Osman b. Talha'nın Müslüman olması.

-Mute Savaşı.

-Kureyşli Müşriklerin Hudeybiye Barış Antlaşması'nı ihlal etmesi.

8/630 -Mekke'nin Fethi.

-Huneyn Gazvesi.

-Taif Gazvesi.

-Hz. Peygamber'in umre yapması.

9/630 -Hz. Peygamber'in zekât bazı şehir ve kabilelere zekât amilleri göndermesi.

-Kabileleri temsilen heyetlerin Medine'ye gelerek İslam'a girmesi. (Senetü'l-vüfûd)

-Tebük Gazvesi.

-Halid b. Velid'in Dûmetü'l-cendel'e gönderilmesi.

-Hz. Peygamber'in münafıklara ait Mescid-i Dırar'ı yıktırması.

9/631 -Haccın farz kılınması.

-Hz. Ebu Bekir'in Hac emiri olarak tayin edilmesi.

-Tevbe suresinin hükümlerini bildirmek için Hz. Ali'nin Mekke'ye gönderilmesi.

-Necran Hıristiyanlarından bir heyetin Medine'ye gelerek antlaşma yapması.

10/632 -Hz. Peygamber'in Veda Haccı için Medine'den ayrılması.

-Veda Hutbesi.

-Veda Tavafı.

-Nasr suresinin nazil olması.

11/632 -Üsame b. Zeyd'in Suriye'ye gidecek orduya komutan tayin edilmesi.

-Hz. Peygamber'in rahatsızlanması.

-Hz. Peygamber'in vefatı ve defnedilmesi.

Ek 1: Yıllara göre İslam davetinin Arap Yarımadası'ndaki yayılma süreci